

HANDREIKING

examencommissies 2015

HANDREIKING

examencommissies 2015

Inhoud

Voorwoord	3
1. Inleiding	6
1.1. Achtergrond	6
1.2. Thema's rond de examencommissie	8
1.3. Status van de Handreiking	9
2. De positie van examencommissies	12
2.1. Onafhankelijkheid	12
2.2. Deskundigheid	13
2.3. Samenstelling examencommissie	15
2.3.1. Management en examencommissie	16
2.3.2. Benoeming door het instellingsbestuur	18
2.3.3. Externe examencommissieleden	21
3. De taken van examencommissies	24
3.1. Kwaliteitszorg van toetsing en examinering	24
3.2. Aanwijzing van examinatoren	28
3.3. De uitreiking van diploma's	33
3.4. Vrijstellingen en erkenning van verworven competenties (EVC's)	36
3.5. De rol van de examencommissie bij de accreditatie	37
3.6. Het bindend studieadvies	40
3.7. Vaststellen richtlijnen en aanwijzingen	40
3.8. Toestemming geven voor een vrij studieprogramma	41
3.9. Klachtenbehandeling	43
3.10. Beroep	43
3.11. De organisatie en procedures rond tentamens	47
3.12. Regels van examencommissies	48
3.13. Het jaarlijkse verslag aan het instellingsbestuur	50
Bijlage A: Relevante artikelen uit de WHW	52
Bijlage B: Bindingsbesluit samenwerkende hogescholen	54
Bijlage C: Bronnen	55

Voorwoord

Onafhankelijke examencommissies, en bemensing van die commissies door onderwijsprofessionals. Dat was de kwaliteitsimpuls die de Vereniging Hogescholen wilde bewerkstelligen met de eerste editie van de Handreiking examencommissies, die in februari 2011 werd uitgebracht.

Met tevredenheid kunnen we vaststellen dat die Handreiking examencommissies effect heeft gehad. Het is een gezaghebbend document geworden; zelfs de Raad van State verwees er naar in haar advies over de Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs van 22 juni 2012.

Maar de tijd staat niet stil: inmiddels zijn er na de publicatie van de Handreiking al weer ruim vier jaar verstreken. Ook zijn we twee wetswijzingen verder. Bovendien publiceerde de Inspectie van het Onderwijs in april 2015 'Verdere versterking', een tweede onderzoeksrapport over het functioneren van de examencommissies in het hoger onderwijs, als vervolg op 'Boekhouder of wakend oog' uit 2009. En tenslotte zijn er sinds 2011 diverse uitspraken gedaan door beroepsinstanties en rechters die van belang zijn voor het werk van examencommissies.

Die ontwikkelingen vormen de aanleiding voor de publicatie van de geheel herziene versie van de Handreiking examencommissies die u nu in handen heeft.

De gedachte achter de Handreiking blijft echter dezelfde: enerzijds een advies, opgesteld door deskundigen, dat de hogescholen helpt bij het sterker neerzetten van de examencommissies, zowel inhoudelijk als bestuurlijk. Anderzijds een advies aan die examencommissies zelf, over hoe zij hun functioneren kunnen versterken en hun rol nog beter kunnen invullen.

Uiteindelijk is natuurlijk de achterliggende verwachting, dat beter gepositioneerde en nog beter functionerende examencommissies de hogescholen helpen de waarde van hun getuigschriften en diploma's duurzaam te bestendigen. Want zichtbaar goed functioneren, verantwoording afleggen, herkenbare deskundigheid en onafhankelijk opereren zorgen voor vertrouwen in de examencommissies. En dus ook voor vertrouwen in de waarde van het diploma dat een hogeschool afgeeft. Dat was zo in 2011 en dat is nog steeds zo anno 2015.

Thom de Graaf,
voorzitter Vereniging Hogescholen.

► Instellingsbestuur

Bied deze Handreiking aan aan examencommissies

- Bespreek aan de hand van de Handreiking welke rollen en posities de WHW met zich meebrengt.
- Ga met examencommissies na welke behoefte aan scholing en faciliteiten er is.
- Bespreek de onderwerpen die aan de orde moeten komen in het jaarlijkse verslag.

Benoeming leden van de examencommissie

- Hoor de examencommissie voorafgaand aan de benoeming.
- Vraag de examencommissie om te werken met profielschetsen en gebruik deze als toetssteen.
- Stel in overleg met de examencommissie criteria op waaraan externe leden moeten voldoen.
- Benoem geen managers in de examencommissie.
- Benoem voor een jaar met de mogelijkheid van verlenging.
- Overweeg de mogelijkheid om benoembaarheid te koppelen aan het gevolgd hebben van een training voor examencommissieleden.

Kwaliteitszorg van toetsing en examinering

- Vraag de examencommissie om te adviseren over het toetsbeleid van de instelling.

Jaarlijks verslag aan het instellingsbestuur

- Vraag de examencommissies om in het verslag van werkzaamheden aandacht te besteden aan vooraf bepaalde onderwerpen.

Deskundigheidsbevordering

- Organiseer deskundigheidsbevordering voor leden van examencommissies.
- Organiseer een jaarlijkse of halfjaarlijkse gezamenlijke bijeenkomst met examencommissies.

Regeling en reglement

- Zorg voor een Regeling examencommissies en een Huishoudelijk reglement.
- Zorg ervoor dat de examencommissie de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het toetsbeleid formeel en materieel kan dragen.

Faciliteiten

- Zorg voor faciliteiten, bijvoorbeeld aan de hand van kengetallen over de werklust.
- Zorg voor een goede beschrijving van het onderwijs en voor pro-actieve en alerte examencommissies.

De uitreiking van diploma's

- Beschouw diplomapapier als waardepapier en neem dienovereenkomstige maatregelen rond bewaring, uitgifte en registratie.

► *Overweeg een periodieke (externe) audit op het functioneren van de examencommissie.*

Examencommissie

Samenstelling

- Ga na welke deskundigheden in de examencommissie nog versterkt kunnen worden, bijvoorbeeld toetsdeskundigheid of deskundigheid over het wettelijk kader.
- Werk met profielschetsen waarin de vereiste deskundigheid wordt beschreven en pas de profielschetsen regelmatig aan.
- Overleg met het instellingsbestuur over deskundigheidsbevordering.
- Maak afspraken om het overleg tussen examencommissie en opleidingsmanagement te structureren.

Kwaliteitszorg van toetsing en examinering

- Stel richtlijnen en aanwijzingen (beoordelingsnormen) vast om de uitslag van tentamens vast te stellen.
- Organiseer toetsdeskundigheid bijvoorbeeld door een subcommissie voor toetsing in te stellen.
- Adviseer het instellingsbestuur over toetsbeleid.

Aanwijzing van examinatoren

- Overweeg om docenten van een andere hogeschool als externe examiner aan te wijzen.
- Controleer of examinatoren over toetsdeskundigheid beschikken, zeker in het geval van een generieke aanwijzing van alle docenten als examiner.
- Overleg met het instellingsbestuur over scholing voor examinatoren.
- Registreer de aanwijzing van examinatoren en de beëindiging van de aanwijzing.

De uitreiking van diploma's

- Beschouw diplomapapier als waardepapier en neem dienovereenkomstige maatregelen rond bewaring, uitgifte en registratie.

Vrijstellingen en EVC's

- Zorg voor duidelijke beoordelingsmaatstaven voor de verlening van vrijstellingen.
- Overleg vooraf over EVC-beoordelingsstandaarden die het instellingsbestuur hanteert.

Accreditatie

- Zorg voor een goede voorbereiding op de vragen over toetsbeleid en kwaliteitszorg rond toetsing. Als bewijs kunnen regelmatige evaluaties dienen.
- Zorg met het oog op instellingsaccreditatie voor afstemming met andere examencommissies binnen de instelling.

Regeling en reglement

- Overleg met de overige examencommissies binnen de instelling en het instellingsbestuur over een regeling en reglement dat voor alle examencommissies geldt.
- Registreer de handtekeningen van de leden.
- Zorg dat altijd meer dan een persoon betrokken is bij een besluit.
- Mandateer een 'dagelijks bestuur' voor gevallen waarin snelle besluitvorming vereist is.
- Neem maatregelen om persoonsgegevens te beschermen.

Jaarlijks verslag aan het instellingsbestuur

- Geef in het jaarverslag aan of en hoe profielschetsen gehanteerd zijn.
- Breng de werklust in kaart ten behoeve van de faciliteiten.
- Gebruik het jaarverslag als aanleiding voor dialoog met het instellingsbestuur

Faciliteiten

- Overleg met het instellingsbestuur over benodigde faciliteiten aan de hand van kengetallen.

► *Wees alert en pro-actief.*

1. Inleiding

Stakeholders en toezichhouders in het hoger beroepsonderwijs moeten kunnen vertrouwen op zorgvuldige toepassing van de regels rond de diplomaverlening door examencommissies en hogescholen. Het belang van de betrouwbaarheid van hbo-diploma's en de schade die ontstaat wanneer die betrouwbaarheid ter discussie gesteld wordt, hebben enkele jaren geleden geleid tot een maatschappelijke en politieke discussie.

In de bewaking van de kwaliteit van de diplomaverlening speelt de examencommissie een cruciale rol. Hogescholen hebben dan ook een gemeenschappelijk belang bij goed functionerende examencommissies.

De examencommissie bepaalt namelijk op objectieve en deskundige wijze of de student voldoet aan het eindniveau van de opleiding. Bij de wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) per 1 september 2010 heeft de examencommissie méér inhoudelijke taken gekregen. Ook is haar onafhankelijke positie verstevigd. De onafhankelijkheid is daarna steeds verder verankerd door opvolgende wetgeving.

Eén en ander betekent dat het instellingsbestuur zich moet onthouden van inmenging in de taken van de examencommissie, maar uiteindelijk wel verantwoordelijk is voor de kwaliteit van het onderwijs en de accreditatie. Die verantwoordelijkheden vereisen dat instellingsbestuur en examencommissie consequent professioneel en bestuurlijk zorgvuldig handelen.

Deze Handreiking beoogt daarbij voor de examencommissie en het instellingsbestuur een houvast te bieden en leidraad te zijn.

1.1. Achtergrond

In mei 2009 publiceerde de Inspectie van het Onderwijs haar rapport "Boekhouder of wakend oog". De algemene aanbeveling die daarin werd gegeven luidde dat over het geheel genomen versterking van de examencommissies is geboden. Meer specifiek deed de Inspectie de aanbeveling aan koepelorganisaties VSNU, HBO-raad (inmiddels Vereniging Hogescholen) en PAEPON (Platform van Aangewezen/Erkende Particuliere Onderwijsinstellingen in Nederland, inmiddels Nederlandse Raad voor Training en Opleiding, NRTO) om in samenspraak met het veld te komen tot een 'code of good practice' voor examencommissies en wegen te vinden om 'goede praktijken' in brede kring te delen.

In de zomer van 2010 verscheen vervolgens een krantenartikel met de strekking dat bij een hbo-opleiding via een speciaal traject voor langstudeerders concessies gedaan zouden

worden aan het te behalen eindniveau. Daarop volgden meer berichten over de kwaliteit van het onderwijs en de examinering bij diverse instellingen.

De Inspectie van het Onderwijs heeft deze ontwikkelingen betrokken in een reeds lopend onderzoek naar alternatieve afstudeertrajecten in het hoger onderwijs. In de tussenrapportage "Alternatieve afstudeertrajecten in het hoger onderwijs" kondigde de Inspectie vervolgcacties aan.

Tegen deze achtergrond verscheen de Handreiking voor examencommissies in februari 2011. Het stof rond wat in de media de 'diplomafraude' is gaan heten, is inmiddels neergedaald. Maar de gevolgen voor het werk van examencommissies duren nog voort. Het functioneren van examencommissies krijgt daardoor nog steeds veel aandacht van hogeschoolbesturen, toezichhouders en de wetgever. Onderzoeken van de Inspectie van het Onderwijs, aanscherping van accreditiekaders en verdere versterking van de wettelijke positie van examencommissies zijn het gevolg van de discussie rond de alternatieve afstudeerroutes.

Eén van de aanbevelingen van de Inspectie van het Onderwijs naar aanleiding van het onderzoek naar de alternatieve afstudeerroutes luidde dat colleges van bestuur moesten zorgen voor "alerte en proactieve" examencommissies. "Met name de combinatie van alerte en proactieve examencommissies en een goede beschrijving van het onderwijs is een belangrijke randvoorwaarde voor de bewaking van het eindniveau."¹

Na de publicatie van 'Boekhouder of wakend oog' is de onafhankelijke positie van de examencommissie extra benadrukt door bijvoorbeeld de introductie van het verplichte externe lid van de examencommissie.

Onlangs verrichtte de Inspectie van het Onderwijs een vervolgonderzoek naar de positie van de examencommissies, waaruit blijkt dat examencommissies zich sinds het onderzoek 'Boekhouder of wakend oog' "duidelijk hebben versterkt".² Tegelijkertijd wijst de inspectie er op, dat dit ontwikkelproces nog niet is voltooid.

Deze geheel vernieuwde en aangepaste Handreiking is er dan ook op gericht om examencommissies te helpen zich verder te ontwikkelen, met oog voor de belangen van de student én de hogeschool als geheel.

---

1 Schat het belang van een goede beschrijving van het onderwijs en de toetsing en een proactieve, alerte examencommissie op waarde. Met name de combinatie van beide is een belangrijke randvoorwaarde voor de bewaking van het eindniveau. Inspectie van het onderwijs, Alternatieve afstudeertrajecten en de bewaking van het eindniveau in het hoger onderwijs, 2011, p. 15.

2 Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p.6.

De Handreiking is voorts bedoeld om hogescholen en examencommissies in staat te stellen om nadere invulling te geven aan het bevorderen van het deskundig en onafhankelijk functioneren van examencommissies. En zodoende bij te dragen aan een duurzaam en breed gedragen vertrouwen in de kwaliteit van de diploma's.

1.2. Thema's rond de examencommissie

In de wet ³ worden onafhankelijkheid en deskundigheid genoemd als belangrijke vereisten voor het goed functioneren van de examencommissie. Bij de uitwerking van onderwerpen als 'de kwaliteitszorg van toetsing en examinering' en 'de rol van externen' moeten deze vereisten steeds in acht genomen worden. Zo moeten externe leden van de examencommissie onafhankelijk en deskundig hun werk doen.

Onafhankelijkheid

Wil de examencommissie haar werk goed kunnen doen, dan moet deze onafhankelijk kunnen opereren, dat wil zeggen: zonder druk van het management. De veronderstelling die hieraan ten grondslag ligt, is dat leden afkomstig uit het management een financieel belang (of een ander niet onderwijskundig) belang zouden kunnen laten prevaleren. Bij de discussie over diplomering van langstudeerders heeft dit onderwerp veel aandacht gekregen.

De veronderstelling daarbij was dat examencommissies wellicht onder druk van het management onterecht diploma's zouden hebben verleend. Om elke schijn van belangenverstremgeling uit te sluiten heeft de Algemene Vergadering van de Vereniging Hogescholen ter gelegenheid van de presentatie van de Handreiking in februari 2011 al een bindingsbesluit ⁴ genomen, inhoudende dat personen met een managementfunctie, die verantwoordelijk zijn voor de financiële toestand van de hogeschool, geen zitting zullen hebben in de examencommissie.

Met de Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs ⁵ is een overeenkomstige bepaling in de WHW opgenomen: "Bij de benoeming van de leden van de examencommissie draagt het instellingsbestuur er zorg voor dat (...) leden van het instellingsbestuur of personen die anderszins financiële verantwoordelijkheid dragen binnen de instelling niet worden benoemd." ⁶

De verhouding tussen de examencommissie en de instelling is een volgend discussiepunt waarover onduidelijkheden moeten worden opgehelderd. Met de Wet versterking besturing ⁷ is beoogd de examencommissie een steviger en onafhankelijker positie te geven ten

3 Artikel 7.12a lid 2 WHW. Zie bijlage voor meer relevante wetsartikelen.

4 Bindingsbesluit van 3 februari 2011. (bijlage B)

5 De Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs is een wijzigingswet. De bepalingen van deze wet zijn verwerkt in de WHW.

6 Artikel 7.12a lid 3 sub c, WHW, ingangsdatum 1 september 2014

7 De Wet versterking besturing is een wijzigingswet. De bepalingen van deze wet zijn verwerkt in de WHW.

opzichte van het instellingsbestuur. Hoe ver gaat nu de onafhankelijkheid van de examencommissie? Waaruit bestaat de verantwoordelijkheid van het instellingsbestuur voor de examencommissie? En wat zijn de verantwoordelijkheden van de examencommissie? Deze Handreiking gaat op dergelijke vragen in.

Door externen bij de examencommissie te betrekken kunnen transparantie, onafhankelijkheid en professionalisering worden vergroot. Met de Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs is nu in de WHW ook de verplichting opgenomen om een extern lid in de examencommissie te benoemen. "Bij de benoeming van de leden van de examencommissie draagt het instellingsbestuur er zorg voor dat (...) ten minste één lid afkomstig is van buiten de desbetreffende opleiding of een van de opleidingen die tot de groep van opleidingen behoort." ⁸ De Handreiking gaat ook in op aandachtspunten die daarbij een rol spelen.

Deskundigheid

Uitgaande van de wettelijke taken moeten examencommissies op verschillende terreinen over deskundigheid beschikken. Om te bepalen of studenten voldoen aan de voorwaarden uit de onderwijs- en examenregeling (OER) voor het verkrijgen van de graad, moet de examencommissie in ieder geval goede kennis van de OER hebben. Verder moet de examencommissie de kwaliteit van tentamens en examens kunnen waarborgen.

Andere onderwerpen binnen de thema's onafhankelijkheid en deskundigheid die in de discussie rond de examencommissie en diplomatoekenning een rol spelen en die in deze Handreiking aan de orde komen zijn: de benoeming van leden van de examencommissie door het instellingsbestuur, de betrokkenheid van de examencommissie bij het toetsbeleid, de vastlegging van besluiten van de examencommissie, het jaarlijkse verslag over de werkzaamheden dat de examencommissie aan het instellingsbestuur verstrekt en de rol van de examencommissie bij de accreditatie.

1.3. Status van de Handreiking

Voor het vertrouwen in de sector als geheel hebben hogescholen belang bij het goed functioneren van examencommissies. De Handreiking beoogt een bijdrage te leveren aan het vertrouwen in het correct functioneren van examencommissies.

---

8 Artikel 7.12a lid 3 sub b, WHW, ingangsdatum 1 september 2014. Bindingsbesluit van 3 februari 2011. (bijlage B) De Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs is een wijzigingswet. De bepalingen van deze wet zijn verwerkt in de WHW.

Artikel 7.12a lid 3 sub c, WHW, ingangsdatum 1 september 2014

De Wet versterking besturing is een wijzigingswet. De bepalingen van deze wet zijn verwerkt in de WHW.

Het karakter van de Handreiking is tweeledig. Ten eerste is een aantal aanbevelingen gericht op de colleges van bestuur. Zij moeten de randvoorwaarden voor examencommissies realiseren. In deze categorie valt ook het bindingsbesluit over de benoembaarheid tot lid van de examencommissie.

Bij de presentatie van de Handreiking heeft de Algemene Vergadering van de Vereniging Hogescholen op 3 februari 2011 een bindingsbesluit genomen over aanbevelingen uit de Handreiking. Met dat besluit hebben de hogescholen zich ten opzichte van elkaar verplicht om:

“Alleen voorzitters en leden te benoemen die a) in hun functioneren als lid van de examencommissie niet in een hiërarchische relatie staan ten opzichte van het college van bestuur, en die b) aantoonbaar beschikken over competenties gerelateerd aan hetzij de inhoud van het onderwijs(programma), hetzij de aard van het werkveld waarvoor de desbetreffende opleiding primair voorbereidt.”⁹

Ten tweede zijn er aanbevelingen die zich richten op de examencommissies zelf. Daarbij speelt het dilemma dat deze aanbevelingen geen verplichtend karakter kunnen hebben. Dat zou immers indruisen tegen de onafhankelijkheid waarmee de examencommissies hun werk moeten doen. De aanbevelingen aan de examencommissies hebben daarom het karakter van een ‘code of good conduct’: als deze aanbevelingen door examencommissies in acht worden genomen, vermijden zij, met handhaving van hun eigen beslissingsmogelijkheden daarbij, dat zij in troebel water belanden.

Bij de aanbevelingen is telkens aangegeven of zij tot de eerste of tweede categorie behoren. Zie pagina 4 en 5 van deze handreiking.

De Handreiking heeft de afgelopen jaren een gezaghebbende positie verworven. De Inspectie van het Onderwijs noemde de Handreiking in het eindrapport over alternatieve afstudeerroutes “een waardevol instrument voor het verbeteren van het functioneren van examencommissies binnen instellingen”.¹⁰ In haar advies bij het wetsvoorstel Versterking kwaliteitswaarborgen stelde de Raad van State “geen meerwaarde in een wettelijke regeling” te zien, “omdat de Handreiking bindend is voor alle bekostigde hbo-instellingen, en zij door de Inspectie van het Onderwijs in haar onderzoek is aangemerkt als een waardevol document.”¹¹

---

9 Zie voor de volledige tekst van het bindingsbesluit bijlage B bij deze Handreiking. Het bindingsbesluit is leidend geweest voor latere wetgeving. Artikel 7.12a lid 3 WHW over de samenstelling van de examencommissie is geïnspireerd door het bindingsbesluit.

10 Inspectie van het onderwijs, Alternatieve afstudeertrajecten en de bewaking van het eindniveau in het hoger onderwijs, Utrecht, 2011, p.27.

11 Tweede Kamer, 2012-2013, 33472, nr 4, Advies Raad van State en nader rapport, p. 16.

En tenslotte heeft de Handreiking ook een zekere werking gekregen buiten de grenzen van het hbo. Bij de behandeling van de Wet versterking kwaliteitswaarborgen vroegen kamerleden of de uitsluiting van het management als lid van de examencommissie zoals verwoord in de Handreiking misschien ook voor het wetenschappelijk onderwijs zou kunnen gelden. Het antwoord luidde als volgt. “De regering onderschrijft de handreiking van de Vereniging Hogescholen. De inhoud daarvan heeft zij overgenomen in het voorliggende wetsvoorstel. Dat geldt voor het gehele hoger onderwijs, dus ook voor het wetenschappelijk onderwijs.” ¹²

---

12 TK, 2012-2013, 33472, nr.10, Nota nav het verslag, p. 42.

2. De positie van examencommissies

In de Handreiking komen afzonderlijke taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie aan de orde. Voordat deze deelonderwerpen worden behandeld, volgt eerst een toelichting op de kernbegrippen onafhankelijkheid en deskundigheid, omdat deze de sleutel vormen tot een goed begrip voor de wijzigingen in de verhoudingen tussen examencommissie en instellingsbestuur. Tot besluit van de Handreiking worden de aanbevelingen aan het instellingsbestuur en aan de examencommissie gerecapituleerd.

2.1. Onafhankelijkheid

De onafhankelijke positie van de examencommissie ten opzichte van het instellingsbestuur is vastgelegd in de WHW ¹³. Hoe ver gaat nu de onafhankelijkheid van de examencommissie? Waaruit bestaat de verantwoordelijkheid van het instellingsbestuur voor de examencommissie? En: wat zijn de verantwoordelijkheden van de examencommissie?

In de memorie van toelichting bij de Wet versterking besturing is hierover het volgende opgemerkt:

“De functionele onafhankelijkheid van de examencommissie ten opzichte van het college van bestuur betekent dat de examencommissie weliswaar wordt ingesteld door het college van bestuur, maar dat de instelling moet zorgen dat de examencommissies binnen de instelling onafhankelijk hun werk kunnen verrichten. Dat betekent bijvoorbeeld dat het college van bestuur geen verplichtingen kan opleggen aan de examencommissie inzake de beoordeling van studenten. Het college blijft wel eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en de graadverlening; een examencommissie moet handelen binnen de grenzen van de onderwijs- en examenregeling. Hierdoor is tevens geborgd dat de wijze van examinering past in het kader van de opleiding.” ¹⁴

Louw nuanceert de onafhankelijkheid van de examencommissie als volgt:

“Het gaat echter te ver de onafhankelijkheid van de examencommissie en examinatoren te verabsoluteren zoals de wetgever nu lijkt te doen. Examencommissies zijn organen van de instelling waarvoor het college van bestuur eindverantwoordelijk is. Een onafhankelijke positie van de examencommissie ten opzichte van het college van bestuur zou het voor het college onmogelijk maken zijn eindverantwoordelijkheid waar te

¹³ Artikel 7.12a lid 2 WHW.

¹⁴ TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28 e.v.

maken. Van het binnen de instelling bestaande systeem van kwaliteitszorg zouden, bijvoorbeeld, de examencommissies zich niets behoeven aan te trekken. Zij zijn immers functioneel onafhankelijk van het college van bestuur en faculteitsbestuur. (...) Met de introductie van deze mate van onafhankelijkheid van examencommissies en examinatoren wordt het hoger onderwijs geen dienst bewezen.”¹⁵

De onafhankelijkheid van examencommissies is dus inmiddels zo zwaar aangezet dat gemakkelijk conflicten kunnen ontstaan als examencommissies en management niet met gezond verstand te werk gaan en een zekere flexibiliteit aan de dag leggen. Het stelt hoge eisen aan de communicatieve en bestuurlijke competenties van beide partijen om dit spel goed te spelen, en flexibel te functioneren waar de wetgever juist de verhoudingen verabsoluteert.

De grotere onafhankelijkheid en de meer inhoudelijke taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie hebben onmiskenbaar geleid tot nieuwe verhoudingen tussen examencommissie en instellingsbestuur. Hierna wordt per onderwerp beschreven hoe deze actoren vanuit hun eigen verantwoordelijkheden en in overeenstemming met elkaar kunnen handelen om tot een zodanige werkwijze rond de examencommissies te komen die hun correcte functioneren waarborgt.

Bij de behandeling van de Wet versterking kwaliteitswaarborgen is de onafhankelijke positie van de examencommissie opnieuw aan de orde geweest. Met de discussie over alternatieve afstudeertrajecten en de waarde van diploma's nog vers in het geheugen werden opnieuw maatregelen voorgesteld om de onafhankelijkheid te vergroten. Dat ging de Raad van State te ver. De Raad achtte van geen enkel onderdeel van het wetsvoorstel de urgentie en noodzaak overtuigend aangetoond en adviseerde om af te zien van het voorstel om de onafhankelijkheid van de examencommissie te vergroten. Zoals bekend heeft het kabinet het advies van de Raad van State niet gevolgd en is bijvoorbeeld het externe lid van de examencommissie wettelijk verplicht geworden.

2.2. Deskundigheid

Uit de memorie van toelichting en de beantwoording van vragen door de minister blijkt dat de elementen 'deskundig' en 'onafhankelijk' de belangrijkste eigenschappen zijn waaraan de examencommissie moet voldoen. Verder is zoveel mogelijk afgezien van vereisten die aan de examencommissie gesteld worden.

Deskundigheid

In het rapport van de Inspectie "Boekhouder of wakend oog" bleek dat examencommissies zelf de deskundigheid over zaken in hun taakgebied als 'voldoende' of 'ruim voldoende'

---

¹⁵ R.G. Louw, Het Nederlands hoger onderwijsrecht, 2011, Leiden, p. 418.

beoordelen. Wel wordt aanzienlijk minder vaak “ruim voldoende” geantwoord bij kennis van “het toetsen” en van “het wettelijk kader” dan bij kennis van “het niveau van de opleiding” en van “de OER”. Wat betreft de kennis van het toetsen en het wettelijk kader verwijzen examencommissies veelal naar toetsingscommissies of stafafdelingen die op deze terreinen meer bekwaam zijn.¹⁶

Bij de Wet versterking besturing is aan de WHW toegevoegd dat de examencommissie tot taak heeft “het borgen van de kwaliteit van de tentamens en examens”¹⁷. Dat brengt met zich mee, dat de examencommissie ook op dat gebied deskundig moet zijn en de gelegenheid moet krijgen om actief mee te denken over het toetsbeleid.

Het onderzoek van de Inspectie uit 2009 leverde een indicatie op dat de deskundigheid van de examencommissie op sommige aspecten verbeterd kon worden. Ook de wijzigingen in de WHW waren aanleiding om na te gaan hoe examencommissies het beste in staat gesteld worden om deskundig te functioneren.

Zowel examencommissies zelf als ook instellingsbesturen hebben veel geïnvesteerd in deskundigheidsbevordering en herdefiniëring van de rol en positie van de examencommissie. Sommige hogescholen organiseren jaarlijks of halfjaarlijks een scholingsbijeenkomst ten behoeve van leden van de examencommissies. Deze bijeenkomsten hebben een belangrijke functie in de harmonisatie van de werkwijze van de verschillende examencommissies. Voor nieuwe examencommissieleden organiseren hogescholen introductiecurssussen, waarin aandacht besteed wordt aan aspecten als regelgeving, toetsdeskundigheid en goed bestuurlijk handelen.

Daarnaast verzorgt de Vereniging Hogescholen een landelijk opleidingsaanbod voor examencommissieleden. In die trainingen komen de bevoegdheden en verantwoordelijkheden zoals ze voortvloeien uit de (gewijzigde) WHW aan de orde. Hogescholen kunnen de deskundigheidsbevordering zelf organiseren of gebruik maken van extern scholingsaanbod om te voldoen aan de wettelijke opdracht om het deskundig functioneren van de examencommissie te waarborgen. Dat is op ruime schaal gebeurd en heeft effect gehad.

Uit ‘Verdere versterking’(het onderzoeksrapport dat de inspectie publiceerde in 2015) blijkt dat de deskundigheid van examencommissies sinds 2009 is toegenomen. “Examencommissies hebben deelgenomen aan tal van professionaliseringsactiviteiten op het terrein van toetskwaliteit en juridische kennis. Met name het hbo heeft belangrijke stappen vooruit gezet in de implementatie van de Wet versterking besturing.”¹⁸

16 Inspectie van het Onderwijs, Boekhouder of wakend oog, 2009, p. 26 e.v.

17 Artikel 7.12b lid 1 sub a WHW.

18 Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 6.

Volgens hetzelfde rapport bestaat er “consensus bij examencommissies over wat deskundigheid inhoudt: vakinhoudelijke deskundigheid, toetsdeskundigheid, kennis van regelgeving en ruime ervaring in de opleiding. Veel voorzitters van examencommissies voegen daar sociale vaardigheden en ethisch besef aan toe.” Uit het onderzoek blijkt dat leden van examencommissies hun kennis graag verder willen verdiepen. De inspectie onderstreept eveneens de noodzaak van verdere deskundigheidsbevordering.¹⁹

Bij de landelijke trainingen is ook gebleken dat de uitwisseling tussen examencommissieleden van verschillende hogescholen een sterk leereffect heeft en bijdraagt aan de ontwikkeling van het examencommissielidmaatschap als vak. Om dit effect te behouden en te versterken ondersteunt de Vereniging Hogescholen initiatieven om te komen tot platforms van examencommissieleden.

Werklast

Behalve deskundigheid wordt er van de examencommissie ook een flinke portie uitvoerend werk gevraagd. Naast de werkzaamheden die uitmonden in de verstrekking van getuigschriften heeft de examencommissie nog een aantal andere taken die werk met zich meebrengen. Te denken valt aan de behandeling van klachten, de verlening van vrijstellingen, het nemen van maatregelen in geval van tentamenfraude. Op grond van criteria als aantal opleidingen, aantal studenten, aantal bindend studieadviezen, aantal bezwaarzaken en aantal verzoeken om vrijstelling, is een inschatting te maken van de werklast van een examencommissie.

Als gevolg van de wijziging van de WHW door middel van de Wet versterking besturing zijn de taken van de examencommissie uitgebreid. Sindsdien moet de examencommissie een verslag van werkzaamheden aan het instellingsbestuur verstrekken²⁰. Het verdient aanbeveling om daarin de werklast van de examencommissie op gestructureerde manier in kaart te brengen, zodat het instellingsbestuur deze kengetallen kan gebruiken om de aard en omvang van de faciliteiten te bepalen die een examencommissie nodig heeft om haar werk goed te doen. Zo kan het instellingsbestuur voldoen aan de wettelijke opdracht om de examencommissie in staat te stellen deskundig en onafhankelijk haar taken te verrichten.

2.3. Samenstelling examencommissie

Volgens artikel 7.12a WHW stelt het instellingsbestuur de examencommissie in, en moeten de leden worden benoemd op basis van hun deskundigheid op het terrein van de desbetreffende opleiding of groep van opleidingen. Ten minste één lid moet afkomstig zijn van buiten de opleiding. Daarnaast moet ten minste één lid als docent verbonden zijn aan de opleiding (of aan één van de opleidingen die tot de groep van opleidingen behoort).

¹⁹ Ibid, p. 35.

²⁰ Artikel 7.12b lid 5 WHW.

De bepaling over het docentlid is bij amendement toegevoegd ²¹. Het oorspronkelijke wetsvoorstel Versterking besturing bevatte daartoe geen verplichting.

Bij de parlementaire behandeling zijn hierover vragen gesteld. Is het niet nodig, vroegen Tweede Kamerleden, dat er in ieder geval een professional zitting heeft in de examencommissie? De minister antwoordde dat hij geen eisen wilde stellen aan examencommissieleden, anders dan dat ze deskundig en onafhankelijk dienen te zijn. “De leden, ongeacht of ze nu intern of extern zijn, moeten daaraan voldoen”. En: “Ik acht het niet op voorhand in alle gevallen noodzakelijk dat een docent van de instelling deel uitmaakt van de examencommissie, maar over het algemeen zal hiervan wel sprake zijn, zo is mijn verwachting”. ²² Inmiddels schrijft de wet dus de hoedanigheid van twee leden van de examencommissie voor: één lid moet deskundig zijn op het gebied van de opleiding en één lid moet juist van buiten de opleiding komen.

2.3.1. Management en examencommissie

Ook de kwestie of het management al of niet deel uit mag maken van de examencommissie is besproken bij de parlementaire behandeling van de Wet versterking besturing. Deelname van het management zou zich niet verhouden met het onafhankelijke karakter van de examencommissie.

De achtergrond van deze vraag is de veronderstelling dat door deelname van leden van het management bekostigingsoverwegingen bij de beoordeling van het eindniveau van de student een rol kunnen spelen.

In de memorie van toelichting is op dit punt vermeld dat “niet is aan te bevelen dat personen met een managementfunctie, die verantwoordelijk zijn voor de financiële toestand van de instelling, zitting hebben in de examencommissie” ²³. Deze aanbeveling is niet in de wet opgenomen, zo schreef de minister, omdat “de uiteindelijke afweging over de samenstelling van de examencommissie door de instelling, geadviseerd door de commissie, zelf genomen moet worden. (...) Een stringent verbod op personen met een (financiële) managementfunctie als lid van de examencommissie doet geen recht aan de verschillen tussen de diverse instellingen, faculteiten en opleidingen” ²⁴. Dit standpunt is, zoals eerder reeds is vermeld, inmiddels verlaten.

---

21 TK 2008-2009, 31821, nr. 56.

22 TK 2008-2009, 31821, nr. 7, p. 49.

23 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28.

24 TK 2008-2009, 31821, nr. 7, p. 50.

Uit onderzoek door de Inspectie uit 2009 bleek dat in de helft (50,5%, N=109) van de gevallen leden van het opleidingsmanagement deel uitmaakten van de examencommissie. ²⁵ Met andere woorden: ook toen al was bij de helft van de ondervraagde hogescholen het opleidingsmanagement géén lid van de examencommissies.

Zoals bekend heeft de Algemene Vergadering van de Vereniging Hogescholen ter gelegenheid van de presentatie van de Handreiking in februari 2011 al een bindingsbesluit ²⁶ genomen, inhoudende dat personen met een managementfunctie, die verantwoordelijk zijn voor de financiële toestand van de hogeschool, geen zitting zullen hebben in de examencommissie.

Dit bindingsbesluit is vervolgens gecodificeerd in de WHW. Bij de Wet versterking kwaliteitswaarborgen hoger onderwijs (ingangsdatum 1 september 2014) is de volgende bepaling in de WHW opgenomen: "Bij de benoeming van de leden van de examencommissie draagt het instellingsbestuur er zorg voor dat (...) leden van het instellingsbestuur of personen die anderszins financiële verantwoordelijkheid dragen binnen de instelling niet worden benoemd." ²⁷ Elke schijn van ongewenste vermenging van onderwijsinhoudelijke met bedrijfsmatige criteria wordt hiermee uitgesloten.

Bij deze bepaling moet de volgende kanttekening gemaakt worden. Tijdens de parlementaire behandeling stelden Kamerleden de vraag of het mogelijk is om álle personen met een managementfunctie uit te sluiten? Het antwoord van de minister luidde als volgt: "Met dit wetsvoorstel wordt uitgesloten dat leden van het instellingsbestuur of personen die anderszins financiële verantwoordelijkheid dragen binnen de instelling zitting kunnen nemen in de examencommissie. Daar kan belangenverstrengeling ontstaan. Een verbod voor alle personen met een managementfunctie om lid te zijn van een examencommissie doet geen recht aan de verschillen tussen de diverse instellingen, faculteiten en opleidingen. Zo is het voorstelbaar dat er bij kleine opleidingen waarbinnen weinig docenten werkzaam zijn dubbelfuncties zijn en de docenten dus een managementfunctie vervullen maar ook specifieke (onderwijskundige) expertise meebrengen." ²⁸ Deze nuancering van het verbod op managers in de examencommissie geldt dus voor "kleine opleidingen".

---

25 Inspectie van het Onderwijs, Boekhouder of wakend oog, 2009, p. 25 e.v. Opmerkelijk daarbij was dat 98% aangaf besluiten te nemen zonder druk van het management.

26 Bindingsbesluit van 3 februari 2011.

27 Artikel 7.12a lid 3 sub c, WHW, ingangsdatum 1 september 2014.

28 TK 2008-2009, 33472, nr. 10, p. 45.

Uit 'Verdere versterking' blijkt dat 99% van de bevroegde examencommissies desgevraagd antwoordt "dat er geen personen met financiële verantwoordelijkheden in de examencommissie zitten".²⁹ De Inspectie merkt daarbij op dat opleidingsmanagers soms wel lid zijn van de examencommissie. Sommige instellingen wijzen erop dat alleen de *opleidingsdirecteur* financiële verantwoordelijkheid draagt. Andere instellingen vinden daarentegen het lidmaatschap van het *managementteam* al onverenigbaar met het lidmaatschap van de examencommissie. Verder blijkt uit het onderzoek dat "bij 16% van de examencommissies het opleidingsmanagement altijd of bijna altijd aanwezig is bij vergaderingen van de examencommissies." De Inspectie merkt op "dat dit een risico met zich meebrengt voor de onafhankelijkheid van de examencommissies" en roept op tot "een nadere doordenking door alle betrokkenen" van de onafhankelijkheid van examencommissies.

Het ontbreken van managers in examencommissies maakt het nodig om extra aandacht te geven aan het overleg tussen examencommissie en het management. De examencommissie en het opleidingsmanagement moeten elkaar goed informeren en met elkaar overleggen om zaken af te stemmen. Dat is nodig voor het goede functioneren van de examencommissie en in het belang van studenten, de opleiding en de hogeschool. Beslissingen van de examencommissie hebben bijna altijd effect op de bedrijfsvoering van de opleiding en raken dus de verantwoordelijkheid van het opleidingsmanagement. Omgekeerd hebben beslissingen van het management vaak ook consequenties voor het werk van examencommissies. Om te voorkomen dat men elkaar voor verrassingen of voldongen feiten stelt, moeten beide partijen, met behoud van de eigen verantwoordelijkheden, zorgen voor een goede communicatie. Het verdient aanbeveling om afspraken te maken om het overleg tussen examencommissie en opleidingsmanagement te structureren.

2.3.2. Benoeming door het instellingsbestuur

Het instellingsbestuur benoemt de leden van de examencommissie op basis van deskundigheid op het terrein van de desbetreffende opleiding of groep van opleidingen. Art. 7.12a lid 4 van de WHW bepaalt dat het instellingsbestuur de leden van de examencommissie benoemt na de examencommissie gehoord te hebben.

Een bepaling over het ontslag of de beëindiging van de benoeming van de leden van de examencommissie ontbreekt. Betekent dat nu ook dat examencommissieleden niet kunnen worden ontslagen? In de memorie van toelichting is vermeld dat "de leden in hun functioneren als lid van de examencommissie niet in een hiërarchische relatie staan ten opzichte van het college van bestuur. Dit volgt ook uit het feit dat de taken rechtstreeks uit de wet aan de examencommissie zijn geattribueerd."³⁰ Het is denkbaar dat de onafhankelijke positie ertoe zou leiden dat de leden van examencommissies dan ook enige

²⁹ Inspectie van het Onderwijs, *Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs*, 2015, p. 39 e.v.

³⁰ TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28.

vorm van ontslagbescherming zouden genieten, vergelijkbaar met leden van de medezeggenschapsraad of ondernemingsraad. Het is immers mogelijk dat examencommissieleden, net als medezeggenschapsraad- of ondernemingsraadleden, in hun functioneren als examencommissielid, in conflict komen met de hogeschool. In principe zou een examencommissielid, evenmin als een lid van de medezeggenschapsraad, in zo'n geval mogen worden benadeeld in zijn of haar positie binnen de hogeschool. Een expliciet ontslagverbod, zoals in de Wet op de ondernemingsraden, ontbreekt echter in de WHW.³¹

Zoals eerder gezegd heeft de wijziging van de WHW de positie van de examencommissie versterkt om zo oneigenlijke inmenging in de taken van de examencommissie uit te sluiten. Met name op het terrein van de diplomaverlening moet voorkomen worden dat andere dan inhoudelijke overwegingen een rol spelen bij de beoordeling of studenten het eindniveau hebben behaald. Deze onafhankelijke positie van de examencommissie kan echter op gespannen voet komen te staan met de verantwoordelijkheid die het instellingsbestuur draagt voor de kwaliteit van het onderwijs en de graadverlening.

Bij de parlementaire behandeling is dan ook de vraag aan de orde gekomen wie kan ingrijpen "als een examencommissie [haar] taak niet serieus neemt".³² De minister antwoordde hierop: "Als de examencommissie haar taken niet naar behoren vervult, kan het college van bestuur, respectievelijk de decaan, ingrijpen door de leden te schorsen. Het behoeft geen betoog dat dit een vergaande maatregel is en dat dit alleen kan indien deze maatregel proportioneel is". Vanwege het vergaande karakter en het feit dat een schorsingsbevoegdheid niet in de wet terecht is gekomen, zal deze maatregel van beperkte praktische betekenis zijn.

De minister lijkt bij de beantwoording van de vraag uit te gaan van een bevoegdheid van het instellingsbestuur om examencommissieleden te schorsen, kennelijk *omdat* het instellingsbestuur de examencommissieleden ook benoemt. Deze indruk wordt versterkt nu de toelichting op het schrappen van artikel 9.24³³ als volgt gemotiveerd wordt: "Indien de examencommissie onverhoopt niet naar behoren functioneert, werken andere waarborgen: benoeming *en ontslag* door het college van bestuur, een snelle, effectieve rechtsbeschermingsprocedure voor studenten en het voorschrift dat de examencommissie moet opereren binnen de grenzen van de onderwijs- en examenregeling."

---

31 Vergelijk artikel 21 Wet op de ondernemingsraden: "De ondernemer draagt er zorg voor, dat (...) de leden en de gewezen leden van de ondernemingsraad (...) niet uit hoofde van hun kandidaatstelling of van hun lidmaatschap van de ondernemingsraad (...) worden benadeeld in hun positie in de onderneming." Hogeschoolmedezeggenschapsreglementen bevatten overeenkomstige bepalingen voor medezeggenschapsraadleden.

32 TK 2008-2009, 31821, nr. 7, p. 49.

33 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 68. Artikel 9.24 (oud) bepaalde dat het college van bestuur van een universiteit besluiten van decanen en examencommissies kon schorsen. Als gevolg van de Wet versterking besturing is deze bevoegdheid geschrapt.

De vermelding in de memorie van toelichting van "ontslag" heeft echter niet geleid tot opname in de WHW. De WHW vermeldt alleen de *benoeming* van examencommissieleden. Bepalingen over schorsing en ontslag van examencommissieleden ontbreken in de wet. Het is de vraag of de wetgever uitgaat van een (impliciete) bevoegdheid van het instellingsbestuur tot schorsing en ontslag. Waarschijnlijker is echter, dat de wetgever het instellingsbestuur juist de mogelijkheid van ontslag heeft willen *onthouden* door schorsing of ontslag niet in de WHW op te nemen. Schorsing of ontslag staan immers op gespannen voet met de onafhankelijkheid van de examencommissie die met de Wet versterking besturing is beoogd.

Hoe dan ook, examencommissie en instellingsbestuur zijn erbij gebaat om te voorkomen dat de inzet van schorsing of ontslag als ultimum remedium zelfs maar wordt overwogen.

Een hulpmiddel daarvoor is om de zittingstermijn van leden van de examencommissie op één jaar vast te stellen, met de mogelijkheid van herbenoeming. Wanneer het instellingsbestuur van mening is dat de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs in het geding komt door het functioneren van de examencommissie, dan biedt de jaarlijkse herbenoeming een moment om de samenstelling te veranderen.

Een ander instrument dat instellingsbestuur en examencommissies kunnen toepassen om greep te houden op de kwaliteit van de examencommissie is om kandidaat-leden een training te geven om ze voor te bereiden op hun werk als examencommissielid. Kandidaat-leden zijn dan pas benoembaar als ze de training gevolgd hebben.

Wanneer het instellingsbestuur van mening is dat de examencommissie of individuele examencommissieleden zodanig functioneren dat de kwaliteit van het onderwijs in het geding is, en het verstrijken van de benoemingstermijn niet kan worden afgewacht, verdient het aanbeveling dat het instellingsbestuur de kwestie aan de orde stelt in het overleg met de examencommissie.

Ook al moeten we volgens Louw de onafhankelijkheid van de examencommissie niet verabsoluteren ³⁴, toch dient het instellingsbestuur in een dergelijke situatie behoedzaam op te treden. De bestuurlijke speelruimte is beperkt omdat het instellingsbestuur zich - volgens de memorie van toelichting op de Wet versterking besturing - dient te onthouden van inmenging in de taken van de examencommissie: "Aan het college van bestuur is opgedragen ervoor zorg te dragen dat de examencommissie onafhankelijk en deskundig kan functioneren. Dit impliceert dat het college de examencommissie daartoe in staat stelt en zich moet onthouden van inmenging in de taken van de examencommissie." ³⁵

---

34 R.G. Louw, Het Nederlands hoger onderwijsrecht, 2011, Leiden, p. 418. Zie ook paragraaf 2.1.

35 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28.

Wanneer gesprekken niet tot een oplossing leiden, is het - bij gebreke van een wettelijke grondslag voor schorsing en ontslag van examencommissieleden - uiteindelijk aan examencommissieleden om zich op hun positie te beraden en te beoordelen of zij hun werk als examencommissielid kunnen voortzetten.

2.3.3. Externe examencommissieleden

“Vanuit het oogpunt van transparantie, onafhankelijkheid en professionalisering is het aan te bevelen dat gebruik gemaakt wordt van externe deskundigheid” aldus de memorie van toelichting ³⁶ op de Wet versterking besturing. Als gevolg van de Wet versterking kwaliteitswaarborgen bevat de WHW sinds september 2014 de verplichting om er voor zorg te dragen dat “ten minste één lid afkomstig is van buiten de desbetreffende opleiding of één van de opleidingen die tot de groep van opleidingen behoort” ³⁷. De memorie van toelichting bij dit artikel luidt: “Het laatst bedoelde lid mag wel binnen dezelfde instelling werkzaam zijn”. ³⁸

De memorie van toelichting geeft enkele voorbeelden van externen: “Externen kunnen worden gezocht binnen de instelling; een vakgenoot van een andere discipline, een expert van een kennisinstituut of een beleidsmedewerker uit de centrale of facultaire staf. Externen kunnen natuurlijk ook afkomstig zijn van buiten de instelling, uit het werkveld, uit een andere instelling of uit een extern bureau of organisatie zoals een advocatenkantoor, adviesbureau etc.” ³⁹

Aan artikel 7.12a lid 3 sub b WHW is een jarenlange discussie gewijd die hieronder kort wordt weergegeven.

In meerdere adviezen ⁴⁰ heeft de Onderwijsraad geadviseerd om externen op te nemen in de examencommissie. Een argument dat daarvoor is aangevoerd is dat de gronden waarop getuigschriften worden uitgereikt daardoor transparanter worden.

Uit onderzoek in 2009 van de Inspectie naar de examencommissies bleek dat in het bekostigd hbo in 12,8% van de gevallen een of meer leden van buiten de opleiding deel uitmaakten van de examencommissies (N=109) ⁴¹. Bij deze ‘externen’ werden ook stafleden van een andere opleiding binnen de instelling gerekend. Zoals hierboven opgemerkt is het sinds september 2014 verplicht dat tenminste één lid afkomstig is van buiten de opleiding.

---

36 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28.

37 Artikel 7.12a lid 3 sub b WHW, ingangsdatum 1 september 2014.

38 TK 2012-2013, 33472, nr. 3, p. 21.

39 TK 2012-2013, 33472, nr. 3, p. 13.

40 Onderwijsraad, Examinering in het hoger onderwijs, 2004, p. 31 e.v., p. 68 e.v.
Onderwijsraad, Examinering: draagvlak en toegankelijkheid, 2006, p. 36.

41 Inspectie van het Onderwijs, Boekhouder of wakend oog, 2009, p. 25.

Bij het meest recente onderzoek van de Inspectie (gehouden in het voorjaar van 2014) had 35% van de examencommissies in het bekostigd hbo één of meer leden van buiten de instelling. 50% had een of meer leden van buiten de opleiding, maar van binnen de instelling. ⁴²

Het voordeel van externe leden van de examencommissie is dat het onafhankelijke karakter van de commissie en haar besluitvorming toeneemt. Door de verplichte deelname van een extern lid wordt ook de transparantie van het werk van de examencommissie bevorderd. Een nadeel kan zijn dat besluitvorming mogelijk trager wordt met externe leden als gevolg van beperkte beschikbaarheid. Dit nadeel kan gecompenseerd worden door voorzitter en secretaris als een “dagelijks bestuur” van de examencommissie te mandateren voor gevallen waarin spoedige besluitvorming vereist is ⁴³. Hierbij moet wel bedacht worden dat alle examencommissieleden verantwoordelijk zijn voor de beslissingen die voorzitter en secretaris op basis van hun mandaat nemen. Het is dus belangrijk om in het mandaatbesluit te definiëren waartoe het “dagelijks bestuur” bevoegd is.

Willen externe leden goed kunnen functioneren, dan moeten ze competenties hebben op het terrein van de opleiding, van het onderwijs en van de formele regels rond de examencommissies (wettelijk kader en instellingsregels). Deskundigheid uit het werkveld is op zich geen vereiste, maar werd wel mede beoogd met de verplichting om ten minste één extern lid in de examencommissie te hebben. Aan de hand van profielschetsen voor interne en externe leden kunnen examencommissies bevorderen dat vereiste competenties vertegenwoordigd zijn. Profielschetsen kunnen tevens dienen als referentiekader en toetssteen bij de benoeming van leden van de examencommissie door het college van bestuur.

Ook de commissie Bruijn heeft in haar eindrapport “Vreemde ogen dwingen” aanbevolen om externe leden op te nemen in de examencommissie. “De oplossing voor de gerezen problemen heeft de commissie in dit advies in hoofdzaak gezocht in verdere objectivering van de beoordeling van het afstudeerniveau van studenten door daarbij waar mogelijk externen (deskundigen die niet verbonden zijn aan de desbetreffende hogeschool, of tenminste niet aan de desbetreffende opleiding) op een of andere manier te betrekken.” ⁴⁴

In 2012 is er in opdracht van het ministerie van OCW onderzoek gedaan naar de ervaringen van hogescholen met externe leden. Uit dat onderzoek bleek in de praktijk van examencommissies “geen dominante vorm zichtbaar voor de betrokkenheid van externe leden”. De examencommissies met een extern lid kiezen voor een eigen invulling die hen het

---

42 Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 41.

43 In het geval dat de secretaris geen lid is van de examencommissie zou het dagelijks bestuur moeten bestaan uit de voorzitter en een ander lid, ondersteund door de (ambtelijk) secretaris.

44 Vreemde ogen dwingen, Eindrapport commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroeps-onderwijs (commissie Bruijn), 2012, p. 6.

beste past. Daarbij valt bovendien op dat de commissies met een extern lid bepaalde specifieke keuzes soms heel verschillend beoordelen. Doelbewuste keuzes van de ene commissie met betrekking tot het externe lid kunnen door een andere commissie met een extern lid als overbodig en weinig relevant worden gezien. Dat betreft bijvoorbeeld het externe lid vanuit het werkveld dat door sommige examencommissies als zeer waardevol wordt gezien en door andere als overbodig.

Ook tegen de inbreng van bepaalde kennis wordt soms verschillend aangekeken. De ene commissie heeft bijvoorbeeld juridische kennis op afroep beschikbaar, de andere bevordert dat de leden zelf juridisch voldoende onderlegd zijn en een derde commissie trekt doelbewust een extern lid met juridische kennis aan. Bij de invulling in de huidige praktijk zien we daardoor een grote verscheidenheid.”⁴⁵

Gezien deze uiteenlopende praktijk verdient het aanbeveling dat examencommissies en instellingsbestuur de verwachtingen die zij hebben van de inzet van externe leden onderling afstemmen en het resultaat tot uiting brengen, bijvoorbeeld in criteria die men stelt aan externe examencommissieleden.

---

⁴⁵ Casteren, W. van, J. Warps, C. Braam, Externen in examencommissies hoger onderwijs, een verkenning van praktische varianten, ResearchNed, 2012.

3. De taken van examencommissies

3.1. Kwaliteitszorg van toetsing en examinering

De wet bepaalt in artikel 7.12b lid 1 sub a dat de examencommissie de opdracht heeft om de kwaliteit van de tentamens en examens te borgen. Deze bepaling is in de WHW opgenomen als gevolg van de Wet versterking besturing en is mede gebaseerd op eerdere bevindingen van de Inspectie dat de examencommissies te weinig tijd besteden aan “kwaliteitsborging en kwaliteitsbeleid rond examens en toetsen”.⁴⁶

Toetsen moeten valide en betrouwbaar zijn, anders kan de examencommissie aan het eind van de opleiding niet vaststellen of de student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad.

De wetgever gaat er daarbij van uit dat er in de eerste plaats een instellingsbreed toetsbeleid is. Dat blijkt uit de memorie van toelichting op de Wet versterking besturing.

“Het ligt daarnaast voor de hand dat de examencommissies door de instelling betrokken worden bij het formuleren van het examenbeleid. Om invulling te kunnen geven aan hun inhoudelijke taak is het immers van belang dat de examencommissies niet alleen het examenbeleid van de instelling uitvoeren, maar ook in de gelegenheid worden gesteld actief mee te denken over de manier waarop het examenbeleid wordt vormgegeven. Er zijn verschillende vormen denkbaar. De instelling kan examencommissies raadplegen bij instellingsbreed examenbeleid. Ook kan een examencommissie door het college van bestuur (of door een decaan of opleidingsdirecteur) worden betrokken bij de formulering van zaken betreffende tentamens en examens voor een bepaalde opleiding in een onderwijs- en examenregeling (OER).”⁴⁷

Naast het instellingbrede toetsbeleid dat opgenomen wordt in de OER door het instellingsbestuur en uitgevoerd wordt door de examencommissies is er dan nog de bevoegdheid van de examencommissie om op grond van 7.12b lid 1 sub a “richtlijnen en aanwijzingen” te geven om binnen het kader van de OER de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen. Daarover zegt de memorie van toelichting het volgende.

⁴⁶ TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 27.

⁴⁷ TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28.

“In dit wetsvoorstel is het een taak van de examencommissie om, binnen het kader van de onderwijs- en examenregeling, richtlijnen en aanwijzingen (beoordelingsnormen) voor tentamens en examens vast te stellen. Daarbij kan gedacht worden aan eisen die gesteld worden aan de examinatoren met betrekking tot de vorm van tentaminering, of eisen met betrekking tot de aansluiting op eventuele eindtermen.” ⁴⁸

De wetgever maakt dus onderscheid tussen instellingsbreed toetsbeleid dat in de OER is opgenomen en richtlijnen en aanwijzingen (beoordelingsnormen) van de examencommissie. Zie ook paragraaf 3.7 Vaststellen richtlijnen en aanwijzingen voor de inhoud van de richtlijnen en aanwijzingen en de vereiste afstemming daarover met het instellingsbestuur.

Worden alle eindkwalificaties getoetst?

Artikel 7.12b lid 1 sub a WHW geeft de examencommissie de taak om de kwaliteit van de tentamens en examens te borgen. Artikel 7.13 lid 2 sub a WHW bepaalt dat het *instellingsbestuur* verantwoordelijk is voor de vastlegging in de OER van de inhoud van het onderwijs en van de daaraan verbonden examens. De kwaliteiten op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden die een student zich bij beëindiging van de opleiding moet hebben verworven, moeten ook in de OER worden opgenomen op grond van het zelfde artikellid sub c.

De bevoegdheid van de *examencommissie* berust op artikel 7.12 lid 2 WHW: “De examencommissie is het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze vaststelt of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad.” De OER is voor de examencommissie een gegeven waar niet aan getornd mag worden. Als de student alle tentamens van de opleiding heeft behaald is het eindniveau bereikt. ⁴⁹

In deze redenering behoort het tot de verantwoordelijkheid van het instellingsbestuur om in de OER vast te leggen dat alle eindkwalificaties getoetst worden.

De Inspectie ziet op grond van artikel 7.12b lid 1 sub a WHW hier echter óók voor de examencommissies een taak weggelegd, namelijk regelmatig te onderzoeken of het geheel van de tentamens inderdaad alle beoogde eindkwalificaties toetst. ⁵⁰ Uit ‘Verdere versterking’ blijkt dat driekwart van de onderzochte examencommissies periodiek checkt of het geheel van tentamens de vereiste eindkwalificaties dekt. De Inspectie vindt het zorgelijk dat een kwart van de examencommissies deze taak nog niet oppakt.

---

48 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 27.

49 Artikel 7.10 lid 2, eerste zinsdeel.

50 Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 27.

Het is echter de vraag wat de verantwoordelijkheid van de examencommissie op dit punt precies is. Inderdaad is het de taak van de examencommissie te beoordelen of de student aan de eindkwalificaties voldoet. Dat doet zij aan de hand van het examenprogramma van de (individuele) student. Het gaat echter wel vrij ver om hieruit af te leiden dat de examencommissie er in algemene zin *verantwoordelijk* voor is, dat het geheel van tentamens alle beoogde eindkwalificaties aftoetst. Daardoor zou de examencommissie immers verantwoordelijk worden voor het niveau van het curriculum als geheel. Die verantwoordelijkheid draagt de wet echter op aan het instellingsbestuur.

Dit laat natuurlijk onverlet, dat wanneer bij de examencommissie aan de hand van de beoordelingen van individuele studenten twijfels rijzen over het niveau van het curriculum, zij het instellingsbestuur hiervan onverwijld op de hoogte dient te stellen.

Borging mandateren of zelf doen

In het kader van de borging van de kwaliteit moet de examencommissie de toetsen regelmatig onderzoeken. De examencommissie hoeft de kwaliteitsborging niet geheel zelf te doen: zij kan een toetscommissie instellen die deze taken geheel of gedeeltelijk namens de examencommissie uitvoert. De examencommissie blijft echter verantwoordelijk, ook al doet de toetscommissie een deel van het feitelijke werk. De examencommissie moet zich er daarbij van vergewissen dat de wijze waarop de toetscommissie dit doet, aan de kwaliteitseisen voldoet die door de examencommissie zijn vastgesteld. Daartoe moet de examencommissie zelf beschikken over expertise op het gebied van toetsing. Bovendien moet de examencommissie de toetscommissie kunnen aansturen als de werkwijze van de toetscommissie naar het oordeel van de examencommissie niet aan de kwaliteitseisen voldoet. Bij de accreditatie zal de examencommissie zich moeten kunnen verantwoorden over het aspect 'toetsing', ook al doet een toetscommissie het feitelijke werk.

Als gevolg van de wetwijziging heeft de examencommissie een autonome verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de toetsing gekregen. De deskundigheid en verantwoordelijkheid waren voorheen binnen instellingen wellicht anders belegd. In het verleden was het gebruikelijk dat toetscommissies of toetsbureaus een band hadden met stafafdelingen op het gebied van onderwijskwaliteit. De wijzigingen in de WHW als gevolg van de Wet versterking besturing zorgen ervoor dat examencommissies en instellingsbesturen moeten nagaan of de formele en materiële verantwoordelijkheid voor de kwaliteitsborging van de toetsing correct is belegd.

Mandaat en delegatie

De begrippen mandaat en delegatie worden gedefinieerd in de Algemene wet bestuursrecht.⁵¹ Onder mandaat wordt verstaan: de bevoegdheid om in naam van een bestuurs-

---

51 Afdeling 10.1.1 (mandaat) en 10.1.2 (delegatie) Algemene Wet Bestuursrecht.

orgaan besluiten te nemen. Een besluit van de gemandateerde geldt als een besluit van de mandaatgever. De mandaatgever blijft bevoegd de gemandateerde bevoegdheid uit te oefenen.

Delegatie gaat verder dan mandaat. Onder delegatie wordt verstaan: het overdragen door een bestuursorgaan van zijn bevoegdheid tot het nemen van besluiten aan een ander die deze onder eigen verantwoordelijkheid uitoefent. Delegatie geschiedt slechts indien in de bevoegdheid daartoe bij wettelijk voorschrift is voorzien. Nu een dergelijk voorschrift ontbreekt kan de examencommissie hooguit bevoegdheden mandateren, en dan uitsluitend voor zover de aard van de bevoegdheid zich daar niet tegen verzet. ⁵² Delegatie komt niet in aanmerking.

Formeel kan de examencommissie de uitvoering van deze taken van de examencommissie dus *mandateren* aan een toetscommissie. Een alternatief is om een toetscommissie onderdeel te maken van de examencommissie. Het verdient aanbeveling dat het instellingsbestuur de formele kant van de zaak voor examencommissies faciliteert door dit onderwerp te regelen in een Regeling examencommissie of in een model Mandaatbesluit dat examencommissies kunnen gebruiken. Wanneer een examencommissie gebruik maakt van mandatering dient dat voor alle betrokken partijen helder gemaakt te worden, bijvoorbeeld door het mandaatbesluit te publiceren op een manier die het voor studenten inzichtelijk maakt welk deel van haar taken de examencommissie heeft gemandateerd, aan wie, en ook wat daarvan de (eventuele) gevolgen zijn voor studenten.

Omdat de examencommissie verantwoordelijk blijft voor de besluiten van een gemandateerde toetscommissie en moet controleren of het mandaat correct wordt uitgevoerd is hoe dan ook deskundigheid op het gebied van toetsing binnen de examencommissie nodig.

Examencommissies dienen na te gaan of deze deskundigheid in voldoende mate aanwezig is binnen de commissie of dat de commissie op dit punt versterkt moet worden, bijvoorbeeld door middel van deskundigheidsbevordering of door uitbreiding van de examencommissie met een toetsdeskundige. Toetsdeskundigheid is dus een van de competenties die in een profielschets van leden van examencommissies niet mag ontbreken ⁵³.

De commissie Bruijn heeft in haar rapport ⁵⁴ aanbevolen dat alleen gecertificeerde ⁵⁵ examinatoren zitting zouden hebben in de examencommissies: "Tevens moet de examencommissie over voldoende toetsdeskundigheid beschikken om de kwaliteit van toetsen en

---

52 Artikel 10:3 lid 1 AWB.

53 Niet ieder lid van de examencommissie behoeft te beschikken over toetsdeskundigheid, maar in de commissie als geheel dient toetsdeskundigheid in voldoende mate aanwezig te zijn.

54 Vreemde ogen dwingen, Eindrapport commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroeps-onderwijs (commissie Bruijn), 2012, p. 61.

55 Inmiddels zijn er cursussen voor de basis- en een seniorkwalificatie examineren (BKE en SKE) ontwikkeld. Zie hieromtrent ook de paragraaf over externe examinatoren.

toetsing te kunnen beoordelen. Toetsbeoordeling wordt een verplicht onderdeel van het takenpakket van examencommissies. Dit kan overigens door de examencommissie gedelegeerd ⁵⁶ worden naar een deskundige (gecertificeerde) toetsbeoordelingscommissie.”

Tenslotte zal het onderwerp “kwaliteitszorg van toetsing en examinering” ook aan de orde moeten komen in het jaarlijkse verslag van werkzaamheden dat aan het instellingsbestuur verstrekt wordt.

Vanuit de verantwoordelijkheid voor het waarborgen van het onafhankelijk en deskundig functioneren van de examencommissie moet het instellingsbestuur ervoor zorgen dat de deskundigheid van examencommissie ook op dit punt voldoende is, bijvoorbeeld door te voorzien in een scholingsaanbod. Bij de benoeming van de leden van de examencommissie dient het instellingsbestuur erop toe te zien dat de examencommissie als geheel over voldoende deskundigheid met betrekking tot toetsen en toetsbeleid beschikt.

Op grond van de ruime formulering van de eisen voor benoembaarheid ⁵⁷ is het mogelijk om bijvoorbeeld een toetsdeskundige van een stafafdeling te benoemen in de examencommissie. Een profielschets voor leden van examencommissies kan hierbij dienen als hulpmiddel.

3.2. Aanwijzing van examinatoren

Eén van de wettelijke taken van de examencommissie is de aanwijzing van examinatoren. ⁵⁸ In de wettekst van voor 2010 kon de examencommissie slechts leden van het personeel “die met het verzorgen van het onderwijs in de desbetreffende onderwijseenheid zijn belast alsmede deskundigen van buiten de instelling” aanwijzen als examinator. ⁵⁹ Deze kwalificatie komt in de huidige wettekst niet meer voor. Zodoende werd de kring van potentiële examinatoren verruimd.

De huidige wettekst ⁶⁰ luidt kortweg:

1. Voor het afnemen van tentamens en het vaststellen van de uitslag daarvan wijst de examencommissie examinatoren aan.
2. De examinatoren verstrekken de examencommissie de gevraagde inlichtingen.

---

⁵⁶ Het gebruik van de term “gedelegeerd” door de commissie Bruijn is verwarrend. De examencommissie blijft zelf verantwoordelijk. De examencommissie kan de bevoegdheid om toetsen te beoordelen hooguit mandateren aan een toetsbeoordelingscommissie.

⁵⁷ Artikel 7.12a lid 1 WHW stelt als eis: deskundigheid op het terrein van de opleiding. Artikel 7.12 lid 2 WHW (oud) stelde als eis dat de leden belast waren met het verzorgen van het onderwijs in de opleiding.

⁵⁸ Artikel 7.12c WHW.

⁵⁹ Artikel 7.12 lid 3 WHW oud.

⁶⁰ Artikel 7.12 WHW.

Externe examinatoren

De discussie over de wenselijkheid van externe examinatoren heeft een lange geschiedenis. Al in 2006 adviseerde de Onderwijsraad ⁶¹ om externen te betrekken bij de examinering om de legitimiteit daarvan te vergroten. De eerder genoemde commissie Bruijn adviseerde in haar eindrapport *Vreemde ogen dwingen* ⁶² (2012) om bij de feitelijke examinering (inclusief het beoordelen van scripties et cetera) examinatoren van buiten de hogeschool als mede-beoordelaar aan te trekken. En om bij het opstellen van toetsen, het nakijken en de beoordeling van de uitslagen, alsmede bij het opstellen van protocollen ‘vreemde ogen’ toe te laten in de vorm van tweede beoordelaars, externe deskundigen aan te trekken als adviseur, et cetera.

Deskundige examinatoren zijn een belangrijke waarborg voor goede toetsing. Daarom is het zinvol voor examencommissies om in de vorm van een profielschets te beschrijven welke deskundigheid zij voor de commissie als geheel nodig vinden. Van examinatoren zal steeds meer verwacht worden dat zij aantoonbaar gekwalificeerd zijn op het gebied van toetsing. Dat impliceert dat zij beschikken over onderwijskundige kennis en vaardigheden wat betreft het opstellen van toetsen, het vaststellen van de beoordelingswijze en -norm, het organiseren van toetsing en het kunnen analyseren van de toetsresultaten op basis van richtlijnen en criteria voor betrouwbare, valide en transparante toetsing en beoordeling. Wanneer de examencommissie constateert dat deze deskundigheid ontbreekt zijn gerichte scholingsactiviteiten noodzakelijk en zal zij dat moeten signaleren aan het instellingsbestuur, c.q. het management. Dat is immers verantwoordelijk voor de scholing van medewerkers.

Examinatoren moeten desgevraagd de examencommissie kunnen voorzien ⁶³ van materiaal aan de hand waarvan de toetskwaliteit en de beoordelingswijze en -resultaten beoordeeld kunnen worden (zoals: leerdoelen, toetsplan, toetsmatrijs, een antwoordmodel, beoordelingsschema, beoordelingscriteria bij opdrachten, het tentamen en/of de opdracht(en) zelf, de toetsresultaten en een analyse daarvan).

Vroeger regelden hogescholen de aanwijzing van examinatoren veelal door in een ‘regeling examencommissies’ op te nemen dat alle docenten binnen een opleiding tevens examinator waren. Dit is weliswaar een praktische manier om uitvoering te geven aan de aanwijzing van examinatoren, maar hierdoor dreigt uit beeld te raken dat het een bevoegdheid van de examencommissie betreft en dat de examencommissie dus voor de aanwijzing verantwoordelijk is.

---

61 Onderwijsraad, *Examinering: draagvlak en toegankelijkheid*, 2006, p. 36

62 *Vreemde ogen dwingen*, Eindrapport Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroeps-onderwijs (Commissie Bruijn), 2012, p. 61.

63 Artikel 7:12c lid 2 WHW.

Deze aanwijzingsbevoegdheid hangt nauw samen met de bredere verantwoordelijkheid van de examencommissie voor het borgen van de kwaliteit van de tentamens en het vaststellen van richtlijnen om de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen. ⁶⁴ En hoe zou de examencommissie aan het einde van de opleiding kunnen uitspreken dat het eindniveau behaald is, wanneer de onderliggende toetsen niet deugen? Oók de aanwijzing van examinatoren is dus een instrument om de kwaliteit van toetsing binnen de opleiding te beheersen dat de examencommissie bewust moet toepassen. Tegenwoordig ligt het dan ook niet meer voor de hand dat docenten 'en bloc' worden aangewezen als examinator. De examencommissie moet zich ervan overtuigen dat iemand geschikt is als examinator, voordat men tot aanwijzing overgaat.

De examencommissie moet de aanwijzing van de examinator registreren, zodat de bevoegdheid om te examineren aangetoond kan worden bij controle door bijvoorbeeld de accountant of de Inspectie van het Onderwijs. Om te kunnen nagaan of alleen bevoegde examencommissieleden het getuigschrift (diploma) hebben ondertekend moet ook de handtekening van elk examencommissielid worden geregistreerd.

Instellingsbesturen zijn verantwoordelijk voor het aanname- en scholingsbeleid van docenten. Zij hebben daarmee ook een verantwoordelijkheid voor de toetsdeskundigheid van docenten. Het instellingsbestuur zal, in overleg met de examencommissie, moeten voorzien in deskundigheidsbevordering. Sinds het rapport van de commissie Bruijn "Vreemde ogen dwingen" met aanbevelingen kwam om de toetskwaliteit in het hbo te verbeteren, zijn er cursussen voor de basis- en een seniorkwalificatie examineren (BKE en SKE) ontwikkeld. Alle hogescholen hebben zich verplicht om in hun scholingsaanbod voor docenten tenminste een BKE-training op te nemen. Tegenwoordig is het gebruikelijk dat nieuwe docenten eerst een dergelijke training volgen, voordat ze in aanmerking komen voor aanwijzing als examinator.

De verhouding tussen examencommissie en examinatoren

Als iemand eenmaal is aangewezen als examinator moet de examencommissie controleren of de bevoegdheid correct wordt uitgeoefend. Daartoe vraagt de examencommissie inlichtingen aan examinatoren. Op grond van artikel 7.12c lid 2 WHW moeten examinatoren de examencommissie de gevraagde inlichtingen geven. (Wat overigens niet betekent dat de examinator *verantwoording verschuldigd* is aan de examencommissie.)

---

⁶⁴ Artikel 7.12b lid 1 sub a en b WHW.

Als er een geschil ontstaat tussen de examencommissie en een examiner kan de examencommissie voorts niet besluiten om zelf een cijfer te geven in plaats van het cijfer dat de examiner heeft gegeven. Hooguit kan de examencommissie een of meer andere examinatoren aanwijzen, bijvoorbeeld voor een “second opinion”.⁶⁵ Het is aan te bevelen examinatoren voor een vaste periode, bijvoorbeeld één jaar, en een nader omschreven opleidingsonderdeel aan te wijzen. De examencommissie kan zo nodig wél de aanwijzing als examiner beëindigen.

De verhouding tussen examencommissie en examinatoren kwam aan de orde in twee recente rechterlijke uitspraken. In het eerste geval⁶⁶ was de afstudeerscriptie van een studente in juli 2009 met een voldoende beoordeeld. Kort daarvoor had de studente haar laatste werkstuk ingeleverd, maar dit werkstuk werd om onduidelijke redenen door de hogeschool pas eind 2011 (met een voldoende) beoordeeld. De hogeschool weigerde vervolgens het getuigschrift aan de studente uit te reiken omdat uit onderzoeken in 2010 en 2011 door de onderwijsinspectie en de NVAO was gebleken dat een aanzienlijk deel van het afstudeerwerk van verschillende opleidingen, waaronder de opleiding die de student volgde, niet van hbo-niveau was.

Een drietal uitspraken van het College van Beroep voor de Examens (het College), waarin het beroep van de studente steeds gegrond werd bevonden en de besluiten van de hogeschool werden vernietigd, leidden niet tot afgifte van het getuigschrift. De hogeschool stelde zich op het standpunt dat de rechter eerst moest oordelen. De rechter oordeelde in gelijke zin als het College. Een toetsuitslag kan worden herzien, maar een examiner is de bevoegde persoon daartoe; niet gebleken is dat van een herziening door een examiner sprake is geweest. Het standpunt van de hogeschool dat ook de examencommissie hiertoe bevoegd is, werd niet gevolgd. De hogeschool moest het getuigschrift afgeven en moet schadevergoeding betalen.

In het tweede geval⁶⁷ was de hogeschool vanwege de vrees dat zij haar accreditatie zou verliezen, scherper gaan controleren op de tentamens waarmee het eindniveau wordt getoetst, te weten de modules ‘onderzoek’ en ‘stages’. Hoewel de feitelijke toedracht niet helder wordt, houdt de rechter het er op dat de examencommissie om die reden het cijfer van het onderzoeksverslag heeft gewijzigd van voldoende naar onvoldoende. Het oordeel van de Rechtbank luidde als volgt:

---

65 R.G. Louw, Het Nederlands hoger onderwijsrecht, 2011, Leiden, p. 426.

66 ECLI:NL:RBDHA:2013:14531.

67 ECLI:NL:RBOVE:2014:1573.

“Uit de tekst van de huidige regelgeving noch uit de memorie van toelichting bij de wijziging van de WHW [blijkt] dat de wetgever voor ogen heeft gehad om de examencommissie de bevoegdheid te geven om in individuele gevallen een uitslag die een examiner heeft toegekend te herzien. De examencommissie is het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze moet vaststellen of een student voldoet aan de voorwaarden die de Onderwijs en Examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad en zij is onder meer belast met het borgen van de kwaliteit van examens. De bevoegdheid tot het afnemen van examens en het vaststellen van de uitslag daarvan is echter voorbehouden aan de door de examencommissie aangewezen examinatoren. Hieruit moet worden afgeleid dat tot het instrumentarium waarover de examencommissie beschikt ter uitvoering van haar taken niet de bevoegdheid behoort om definitieve tentamenuitslagen vast te stellen dan wel te herzien”.

De rechter beoordeelde het handelen van de hogeschool als onrechtmatig en veroordeelde de hogeschool tot het afgeven van het getuigschrift en tot het betalen van schadevergoeding.

Wanneer de examencommissie vindt dat een examiner niet goed functioneert, kan er snel een spanningsveld ontstaan tussen collega-docenten: de één in de rol van lid van de examencommissie, de ander in de rol van examiner. Dat mag echter geen belemmering vormen voor de examencommissie om de vinger aan de pols te houden en desnoods op te treden in gevallen waarin een examiner zich bijvoorbeeld niet houdt aan richtlijnen om de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen.

Wanneer gesprekken niet tot het resultaat leiden dat de examencommissie beoogt, kan de examencommissie in een uiterste geval het besluit nemen om de aanwijzing als examiner in te trekken. Aan het eind van de opleiding moet de examencommissie er immers voor in kunnen staan dat de student voldoet aan de voorwaarden die de OER stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van de graad. De examencommissie kan alleen het getuigschrift afgeven als de kwaliteit van de toetsing die eraan voorafging geborgd is. Daarvoor zijn toetsdeskundige examinatoren vereist.

Wanneer de examencommissie overweegt om een aanwijzing als examiner in te trekken, is het uit het oogpunt van goed bestuur verstandig om het opleidingsmanagement daarvan vooraf op de hoogte te stellen. Andersom kan het nuttig zijn dat het opleidingsmanagement ten behoeve van een functioneringsgesprek de examencommissie informatie bevraagt over de toetsdeskundigheid van een docent die tevens examiner is. Door verrassingen te voorkomen kunnen nadelige effecten voor de bedrijfsvoering en voor studenten zoveel mogelijk beperkt worden.

De examiner en de student

Als een student het niet eens is met een beoordeling door een examiner staat tegen de beoordeling beroep open bij het College van Beroep voor de Examens (CBE).⁶⁸ Voordat het college een beroep in behandeling neemt, stuurt ze het beroep aan de examencommissie met het verzoek om na te gaan of in overleg met betrokkenen een minnelijke schikking mogelijk is.⁶⁹ De examencommissie nodigt daartoe de student en de examiner uit. Als uit dat beraad blijkt dat er geen schikking mogelijk is, laat de examencommissie dat binnen drie weken weten aan het CBE, waarna deze het beroep in behandeling neemt.

3.3. De uitreiking van diploma's

De examencommissie draagt de verantwoordelijkheid voor de vaststelling of een student het gewenste eindniveau heeft bereikt: "De examencommissie is het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze vaststelt of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad."⁷⁰

Daarnaast heeft de examencommissie tot taak het getuigschrift (diploma) uit te reiken. Ten bewijze dat het examen met goed gevolg is afgelegd, wordt dat getuigschrift door de examencommissie uitgereikt, nadat het instellingsbestuur heeft verklaard dat aan de procedurele eisen voor de afgifte is voldaan.⁷¹

Een belangrijke procedurele eis is dat de student het collegegeld heeft betaald en staat ingeschreven. Als de examencommissie deze controle op de inschrijving nalaat en het diploma ten onrechte zou afgegeven, staat daar een geldboete op van maximaal € 8.100.⁷²

Het instellingsbestuur is verantwoordelijk voor de verlening van de graad: "Het instellingsbestuur verleent de graad Bachelor en de graad Master aan degene die met goed gevolg het afsluitend examen van een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs onderscheidenlijk het afsluitend examen van een masteropleiding in het hoger beroepsonderwijs heeft afgelegd."⁷³

Aangezien de examencommissie vaststelt of het eindniveau voldoende is om een graad te verlenen en bovendien tot taak heeft het getuigschrift uit te reiken, is het goed denkbaar dat feitelijk de examencommissie de graad aan de student verleent. Het college van

---

68 Artikel 7.61 lid 1 sub e WHW.

69 Artikel 7.61 lid 3 WHW.

70 Artikel 7.12 lid 2 WHW.

71 Artikel 7.11 lid 2 eerste zin WHW.

72 Artikel 15 lid 5 WHW.

73 Artikel 7.10a lid 2 eerste zin WHW.

bestuur kan deze verantwoordelijkheid tot het verlenen van de graad aan een student immers desgewenst mandateren aan de examencommissie ⁷⁴.

Hogescholen brengen deze mandatering veelal tot uitdrukking in een regeling examencommissies, bijvoorbeeld door de bepaling: “de graadverlening door het instellingsbestuur als bedoeld in artikel 7.10a WHW, wordt hierbij gemandateerd aan (de voorzitter van) de examencommissie”.

Hoe bepaalt de examencommissie of het eindniveau behaald is?

De examencommissie kan het getuigschrift uitreiken als de student “het examen” heeft behaald en aan de procedurele eisen is voldaan. “Het examen” in de zin van WHW artikel 7.10 bestaat uit de optelsom van de tentamens van de opleiding die de student heeft behaald. De examencommissie controleert of de student alle tentamens behaald heeft.

Om uiteindelijk te kunnen constateren dat het eindniveau volgens de OER is behaald, moet de examencommissie voortdurend waarborgen dat de kwaliteitszorg rond de toetsing in orde is, dat zij vrijstellingen correct verleent, dat zij deskundige examinatoren aanwijst. Alle onderdelen waaruit het eindoordeel is opgebouwd moeten kloppen om het diploma te kunnen uitreiken en om de waarde van het diploma te kunnen garanderen.

Daarnaast kan de examencommissie bepalen “dat het examen tevens een door haar zelf te verrichten onderzoek” naar de kennis, het inzicht en de vaardigheden van de examinandus, alsmede de beoordeling van de uitkomsten van dat onderzoek omvat. ⁷⁵

Uit onderzoek door de Inspectie blijkt dat “het door de examencommissie te verrichten onderzoek” zelden wordt toegepast en bij veel examencommissieleden onbekend is. ⁷⁶ De vraag is dan ook wat zo'n onderzoek zou moeten inhouden en in welke gevallen het kan worden toegepast. ⁷⁷

“Het door de examencommissie te verrichten onderzoek” doorbreekt immers het systeem van de WHW, dat juist uitsluitend een *examinator* bevoegd maakt tot het afnemen van tentamens en het vaststellen van de uitslag daarvan. ⁷⁸

---

74 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 29.

75 Artikel 7.10 lid 2, laatste zinsdeel WHW.

76 Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 29.

77 Noch de memorie van toelichting op de WHW, noch uitspraken van het CBHO verschaffen antwoord op deze vragen.

78 Artikel 7.12c, lid 1 WHW.

Mocht de examencommissie toch gebruik willen maken van deze bevoegdheid dan moet zij in ieder geval vooraf in een regeling hebben vastgelegd in welke gevallen zij dat onderzoek zal verrichten. De studenten en extranei moeten hiervan tijdig op de hoogte zijn en willekeurig moet worden uitgesloten. ⁷⁹

Volgens artikel 7.13, lid 1 en lid 2, sub a WHW informeert het *instellingsbestuur* de student aan de hand van de OER over de inhoud van de opleiding en de daaraan verbonden examens ⁸⁰. De OER is voor de examencommissie een gegeven, maar op grond van artikel 7.10 lid 2 (het 'eigen onderzoek' door de examencommissie), laatste zinsdeel kan de examencommissie dus toch regels maken die - naar hun aard - thuis zouden horen in de OER. Voor de studenten wordt het er zo niet helderder op.

Bij het ontbreken van duidelijkheid over de betekenis van artikel 7.10 lid 2, laatste zinsdeel verdient het aanbeveling dat de examencommissie zeer terughoudend omgaat met de bevoegdheid om een door haar te verrichten onderzoek in te stellen.

Verder heeft de examencommissie de bevoegdheid onder voorwaarden die zij zelf kan vaststellen, te bepalen dat niet ieder tentamen met goed gevolg behoeft te worden afgelegd, om toch het examen met goed gevolg te hebben afgelegd. ⁸¹ Met andere woorden: de examencommissie kan dus een compensatieregeling vaststellen.

Ondertekening van het getuigschrift

Het getuigschrift is het bewijs dat de student aan alle eisen heeft voldaan. De leden van de examencommissie hebben dat vastgesteld en staan daarvoor borg. Om die reden is wel bepleit dat dan ook alle leden van de examencommissie het getuigschrift zouden moeten ondertekenen. ⁸² In de praktijk ondertekenen vaak alleen de voorzitter en een lid van de examencommissie het getuigschrift. Dat neemt niet weg dat de hele examencommissie verantwoordelijk is voor het getuigschrift.

Het getuigschrift als waardepapier

Diploma's zijn te beschouwen als waardepapieren en moeten dienovereenkomstig worden behandeld. Het verdient aanbeveling om het papier dat gebruikt wordt voor het diploma te voorzien van echtheidskenmerken om nabootsing te bemoeilijken. Sommige hogescholen werken met genummerd diplomapapier dat in een kluis bewaard wordt. Op aanvraag van examencommissies wordt het papier geleverd; de uitgegeven nummers worden genoteerd. Als bovendien "misdrukken" worden ingenomen en geregistreerd wordt een verdere be-

---

⁷⁹ R.G. Louw, *ibid*, p. 421.

⁸⁰ Artikel 7.13, lid 1 en lid 2, sub a WHW.

⁸¹ Artikel 7.12b, lid 3, slotzin WHW.

⁸² R.G. Louw, *ibid*, p. 217.

veiliging van de diplomaketen ingebouwd. Er is bovendien al geruime tijd overleg gaande om te komen tot een landelijk, fraudebestendig diplomapapier.

3.4. Vrijstellingen en erkenning van verworven competenties (EVC's)

De erkenning van verworven competenties (EVC) is bedoeld om te stimuleren dat werknemers en werkzoekenden weer gaan studeren. Het doel van EVC is het zichtbaar maken, waarderen en erkennen van competenties die zijn ontwikkeld door werkervaring, cursussen en trainingen, maar ook door vrijwilligerswerk. Een EVC-procedure eindigt met een EVC-rapportage waarin de vastgestelde competenties van de deelnemer beschreven worden, voorzien van een onderbouwing van de beoordeling. De examencommissie beoordeelt vervolgens op basis van de EVC-rapportage voor welke vrijstellingen de deelnemer in aanmerking komt.

Een van de taken van de examencommissie is namelijk het verlenen van vrijstelling voor het afleggen van één of meer tentamens ⁸³. Net als bij de vaststelling door de examencommissie of de student het eindniveau heeft behaald, is de onderwijs- en examenregeling (OER) de toetssteen voor het verlenen van vrijstellingen.

“De gronden waarop de examencommissie voor eerder met goed gevolg afgelegde tentamens of examens in het hoger onderwijs, dan wel voor buiten het hoger onderwijs opgedane kennis of vaardigheden, vrijstelling kan verlenen van het afleggen van een of meer tentamens” ⁸⁴ moeten dan ook vermeld worden in de OER.

De memorie van toelichting licht de rol van de examencommissie bij EVC's als volgt toe. “Deelnemers die een EVC-procedure ondergaan met als (mogelijk) doel in te stromen in een (verkort) opleiding(straject) zullen - na de erkenning - vervolgens willen weten voor welke vrijstellingen zij in aanmerking komen c.q. wat de inhoud en omvang van het verkorte opleidingstraject is. Het ligt voor de hand dat de examencommissie van de desbetreffende opleiding zich uitspreekt over de te verkrijgen vrijstellingen als de desbetreffende persoon zich zou inschrijven bij de opleiding. De feitelijke vrijstellingen worden verleend door de examencommissie en kunnen pas geëffectueerd worden na inschrijving.

Gezien het feit dat de examencommissie verantwoordelijk is voor het verlenen van vrijstellingen, op grond van EVC-rapportages of anderszins, ligt het voor de hand de examencommissies te betrekken bij de vaststelling van de EVC-beoordelingsstandaarden en het te hanteren EVC-instrumentarium. Immers, hoe meer inzicht en vertrouwen de examencommissies hebben in de totstandkoming van de EVC-rapportage, hoe makkelijker ze op grond daarvan kunnen verklaren welke vrijstellingen verleend zouden kunnen worden.” ⁸⁵

83 Artikel 7.12b lid 1, sub d WHW.

84 Artikel 7.13 lid 2 sub r.

85 TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 37.

Let wel: de examencommissie *behoudt haar eigen verantwoordelijkheid* voor de verlening van vrijstellingen. Het rapport van een EVC-bemiddelaar kan de examencommissie helpen bij haar eigen beoordeling, maar *hoeft* niet gevolgd te worden.

De verlening van vrijstellingen, al of niet op grond van EVC's, is van groot belang voor de betrouwbaarheid van diploma's. De examencommissie moet hierbij dezelfde zorgvuldigheid, objectiviteit en deskundigheid aan de dag leggen als bij de vaststelling van het eindniveau van de student. Het instellingsbestuur moet er zorg voor dragen dat de kaders op grond waarvan de examencommissie haar beoordeling maakt, goed zijn neergelegd in de OER.

3.5. De rol van de examencommissie bij de accreditatie

Examinering is een onderdeel van de kwaliteit van het onderwijs dat beoordeeld wordt in de accreditatie. De Onderwijsraad heeft er in haar rapporten van 2004 al op aangedrongen dat het onderwerp examens zwaarder meegenomen wordt in het accreditatieproces. Een onvoldoende op examenbeleid zou er dan toe moeten leiden dat een opleiding niet geaccrediteerd wordt.⁸⁶ Ook de commissie Bruijn heeft aanbevolen dat de kwaliteit van de toetsing een stevige(r) plaats krijgt in de accreditatiekaders van de NVAO.⁸⁷

In de loop van de tijd is er bij accreditaties inderdaad steeds meer aandacht aan examinering besteed. In het vorige accreditatiekader van de NVAO⁸⁸ waren "toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties" nog als één onderwerp opgenomen. De bijbehorende standaard luidde dat de opleiding (in het geval van een opleidingsaccreditering) moet beschikken over een adequaat systeem van toetsing en aan moet tonen dat de beoogde eindkwalificatie wordt gerealiseerd. Een onvoldoende beoordeling voor dit onderwerp leidde tot verlies van de accreditatie.

Om het grote belang van beide onderwerpen te benadrukken worden de onderwerpen "de deugdelijkheid van beoordeling, toetsing en examinering van de studenten" en "het gerealiseerde eindniveau" tegenwoordig apart beoordeeld. Deze scheiding is ingevoerd bij de Wet versterking kwaliteitswaarborgen.⁸⁹ In de accreditatiekaders van de NVAO⁹⁰ is dat als volgt verwoord:

86 Onderwijsraad, Examinering in het hoger onderwijs, 2004, p. 9.

87 Vreemde ogen dwingen, Eindrapport Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs (Commissie Bruijn), 2012, p. 11.

88 Beoordelingskaders ten behoeve van het accreditatiestelsel, NVAO, 6 december 2010.

89 Artikel 5a.8. lid 2, sub c en d, ingangsdatum 1 juni 2014.

90 Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, NVAO, conceptversie 10 juni 2014, uitgebreide opleidingsbeoordeling, p. 23. In de accreditatiekaders voor de beperkte opleidingsbeoordeling zijn de standaarden 10 en 11 genummerd als 3 en 4.

Toetsing

Standaard 10: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering

Oordeel: Onvoldoende, voldoende, goed, excellent. (Gewogen en gemotiveerd.)

Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 11: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Oordeel: Onvoldoende, voldoende, goed, excellent. (Gewogen en gemotiveerd.)

Als de opleiding een onvoldoende scoort op een van de standaarden 10 of 11 leidt dat tot het eindoordeel “onvoldoende”. Compensatie tussen beide onderdelen is dus niet mogelijk. De opleiding wordt dan niet geaccrediteerd.

Bij de beoordeling wordt zowel gekeken naar de visie op toetsing, het toetsbeleid en de adequate organisatie van de toetsing, als naar de vorm en kwaliteit van de toetsen zelf en de beoordelingswijze en -criteria. Tevens zal gelet worden op de rol van de examencommissie en de wijze waarop de kwaliteit van de toetsing bewaakt en gewaarborgd wordt. Het visitatiepanel spreekt tijdens het locatiebezoek in elk geval met het opleidingsmanagement, de opleidingscommissie en leden van de examencommissie. ⁹¹

In het kader van het onderwerp “kwaliteitszorg” komt ook bij de uitgebreide opleidingsbeoordeling het onderwerp toetsing aan de orde:

Kwaliteitszorg

Standaard 9: De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Toelichting: De opleiding bewaakt de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties via regelmatige evaluaties. De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen. Bij de interne kwaliteitszorg worden de opleidings- en examencommissie,

---

91 Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, NVAO, conceptversie 10 juni 2014, p. 27.

medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Oordeel: Onvoldoende, voldoende, goed, excellent. (Gewogen en gemotiveerd.)

Tot dusver ging het over de (uitgebreide) opleidingsbeoordeling. Bij de “instellingstoets kwaliteitszorg” wordt met name de taakstelling en positionering van de examencommissie bij de beoordeling van het onderwerp “organisatie- en beslissingsstructuur” betrokken.

De standaard luidt:

Organisatie- en beslissingsstructuur

Standaard 5: De instelling heeft een effectieve organisatie- en beslissingsstructuur met betrekking tot de kwaliteit van haar opleidingen, waarin de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden duidelijk zijn afgebakend en waarvan de inspraak van studenten en medewerkers deel uitmaakt.

Toelichting: De organisatie- en beslissingsstructuur maakt het mogelijk de visie (standaard 1), het beleid (standaard 2), de resultaten (standaard 3) en het verbeterbeleid (standaard 4) in samenhang te realiseren. De betrokkenheid van medewerkers en studenten blijkt uit de wijze waarop zij worden geraadpleegd en uit de doorwerking van hun aanbevelingen in de opleidingen. Bij de beoordeling van deze standaard worden (indien wettelijk vereist) ook de taakstelling en de positionering van examencommissies en opleidingscommissies betrokken.

Oordeel: Voldoet wel, voldoet niet of voldoet ten dele aan de standaard. (Gewogen en gemotiveerd.) ⁹²

Uit de accreditiekaders vloeien voor instellingbesturen en examencommissies verschillende aandachtspunten voort. Bij de accreditatie van een opleiding of van de instelling zal de examencommissie toegerust moeten zijn voor de beantwoording van vragen over toetsbeleid en de kwaliteitszorg rond toetsing. Voor zover dat nog niet het geval is moet de deskundigheid van examencommissies op peil gebracht worden. Eventuele scholingsbehoefte bij examencommissies moet kenbaar gemaakt worden aan het instellingsbestuur. Dat moet de examencommissie in staat stellen om ook op dit punt deskundig te functioneren. Het instellingsbestuur en de examencommissie hebben, ieder vanuit een eigen positie en verantwoordelijkheid, belang bij het slagen van de accreditatie. Voor de instellingsaccreditatie geldt bovendien dat instellingsbestuur en examencommissie moeten zorgen voor een duidelijke taakstelling en positionering van de examencommissie.

---

⁹² Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, NVAO, conceptversie 10 juni 2014, instellingstoets kwaliteitszorg, p. 10.

Een Regeling examencommissies die voor alle examencommissies binnen de instelling geldt zal hieraan bijdragen. Voor een goed begrip van de positie is niet alleen kennis van de opleiding en de OER, maar ook van het wettelijk kader voor de leden van de examencommissie een voorwaarde voor het slagen van accreditatietraject.

3.6. Het bindend studieadvies

Het instellingsbestuur is verantwoordelijk voor het bindend studieadvies volgens artikel 7.8b lid 1 WHW, maar kan deze bevoegdheid mandateren aan de examencommissie. De student die bezwaar heeft tegen een bindend studieadvies kan daartegen beroep instellen bij het CBE. Voordat het college dit in behandeling neemt, zendt het college van beroep het beroepschrift aan het orgaan waartegen het beroep is gericht, met uitnodiging om in overleg met betrokkenen na te gaan of een minnelijke schikking van het geschil mogelijk is.⁹³ Als de examencommissie het studieadvies heeft gegeven, zal zij het overleg ten behoeve van de minnelijke schikking organiseren.

Bij de weging van de studieresultaten moet rekening gehouden worden met de persoonlijke omstandigheden van de student, zoals omschreven in artikel 2.1 van het Uitvoeringsbesluit WHW 2008. Hierbij gaat het om, kort weergegeven, ziekte, lichamelijke, zintuiglijke of andere functiestoornis van betrokkene, zwangerschap, bijzondere familieomstandigheden, het lidmaatschap van een medezeggenschapsraad of een opleidingscommissie, het lidmaatschap van het bestuur van een stichting die tot doel heeft de exploitatie van studentenvoorzieningen, andere aan te geven omstandigheden waarin betrokkene activiteiten ontplooit in het kader van de organisatie en het bestuur van de zaken van de instelling, en het lidmaatschap van het bestuur van een studentenorganisatie van enige omvang met volledige rechtsbevoegdheid. Het instellingsbestuur moet in de OER nadere regels geven voor de uitvoering van de wettelijke bepalingen rond het bindend studieadvies.⁹⁴

3.7. Vaststellen richtlijnen en aanwijzingen

De examencommissie is bevoegd om, binnen het kader van de onderwijs- en examenregeling, richtlijnen en aanwijzingen vast te stellen om de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen.⁹⁵ Deze richtlijnen en aanwijzingen moeten gezien worden in relatie tot de kerntaak van de examencommissie om de kwaliteit van de tentamens en examens te borgen.

Ook voor dit onderwerp geldt dus dat de OER de kaders geeft en dat de examencommissie de eigen bevoegdheid mag uitoefenen binnen deze kaders. Hoewel de wet er verder geen woorden aan wijdt, wordt aangenomen dat de "richtlijnen en aanwijzingen" betrekking

⁹³ Artikel 7.61 lid 3 WHW.

⁹⁴ Artikel 7.8b lid 6 en 13 lid 2 sub f WHW.

⁹⁵ Artikel 7.12b lid 1 sub b WHW.

hebben op de examinatoren. ⁹⁶ Deze veronderstelling wordt bevestigd in de op dit punt eerder geciteerde memorie van toelichting: “In dit wetsvoorstel is het een taak van de examencommissie om, binnen het kader van de onderwijs- en examenregeling, richtlijnen en aanwijzingen (beoordelingsnormen) voor tentamens en examens vast te stellen. Daarbij kan gedacht worden aan eisen die gesteld worden aan de examinatoren met betrekking tot de vorm van tentaminering, of eisen met betrekking tot de aansluiting op eventuele eindtermen.” ⁹⁷

Uit het recente onderzoek van de Inspectie blijkt dat bijna alle examinatoren richtlijnen van examencommissies krijgen over de constructie en afname van tentamens en over het beoordelen en vaststellen van de uitslag. ⁹⁸ Richtlijnen voor de constructie van tentamens komen het minst voor, terwijl deze wel van groot belang zijn voor de validiteit van tentamens. Te denken valt aan richtlijnen over de relatie tussen de eindtermen enerzijds en de toets-items en de toetsvorm anderzijds. Ook verdient het aanbeveling richtlijnen op te stellen voor de mate waarin oude tentamenvragen worden hergebruikt. Al was het alleen maar, omdat de wenselijkheid van hergebruik van tentamenvragen een kwestie is waarover (bijvoorbeeld vanuit het perspectief van fraudebestrijding) zeer verschillend wordt gedacht.

Wanneer een examencommissie gebruik maakt van de bevoegdheid om richtlijnen en aanwijzingen te formuleren, verdient het aanbeveling om af te stemmen met andere examencommissies om er voor te zorgen dat studenten gelijk behandeld worden en om de hoeveelheid richtlijnen en aanwijzingen te beperken en overzichtelijk te houden. Bovendien zullen examencommissies af moeten stemmen met het instellingsbestuur wat het instellingsbrede toetsbeleid is dat door het instellingsbestuur in de OER opgenomen wordt en welke richtlijnen en aanwijzingen de examencommissie vaststelt. Andersom ligt het voor de hand, hetgeen veelal ook al de praktijk is, dat het instellingsbestuur de examencommissies advies vraagt over de concept OER.

3.8. Toestemming geven voor een vrij studieprogramma

In het wetenschappelijk onderwijs moet de meest daarvoor in aanmerking komende examencommissie toestemming verlenen aan een student om een door die student samengesteld programma als bedoeld in artikel 7.3d (een “vrij programma”) te volgen, waarvan het examen leidt tot het verkrijgen van een graad. De examencommissie geeft tevens aan tot welke opleiding van de instelling dat programma wordt geacht te behoren voor de toepassing de WHW. ⁹⁹

⁹⁶ R.G. Louw, *ibid*, p. 420.

⁹⁷ Tweede Kamer, 2008-2009, 31 821, nr. 3, p. 28.

⁹⁸ Inspectie van het Onderwijs, *Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs*, 2015, p. 23.

⁹⁹ Artikel 7.12b lid 1 sub c WHW.

Vroeger was een 'vrij programma' in de zin van artikel 7.3d WHW ook mogelijk in het hbo, maar dat is afgeschaft in 1998, om een einde te maken aan de praktijk om vrije studierichtingen te starten zonder ze voor te leggen voor de macrodoelmatigheidstoets. Op advies van een speciaal daartoe ingestelde commissie¹⁰⁰, heeft de minister toen in overleg met hogescholen besloten om sommige van die "voorgestructureerde samengestelde opleidingsprogramma's" op te heffen en andere te verheffen tot officiële Croho-opleiding. Om te voorkomen dat er langs een omweg nieuwe opleidingen gestart worden, zijn vrije programma's dus verboden in het hbo.

Hoewel dit wetsartikel dus alleen geldt voor het wetenschappelijk onderwijs en niet meer voor het hbo, is het toch nuttig er kennis van te nemen. Het biedt namelijk een handvat voor de problematiek van de vrije minorkeuze. Het artikel bepaalt dat "de meest daarvoor in aanmerking komende examencommissie" toestemming kan verlenen aan een student om een programma te volgen dat door de student zelf is samengesteld. De examencommissie moet dan beoordelen of het programma kan leiden tot het verkrijgen van een graad. De examencommissie moet ook bepalen tot welke opleiding dat programma wordt geacht te behoren.

Vrije minoren

In het hbo is het mogelijk om in het kader van de opleiding een ruim aanbod van minoren te volgen. Gewoonlijk zijn in de OER de minoren beschreven waaruit de student kan kiezen binnen de opleiding. Bij sommige opleidingen bepaalt de OER dat de student ook een minor kan kiezen die buiten de eigen opleiding of buiten de eigen instelling wordt gegeven. Dat wordt wel aangeduid met een "vrije" of "externe" minor.

Om studenten een keuze te bieden uit minoren werken een twintigtal hogescholen samen in 'Kies Op Maat'. Kies Op Maat zorgt er voor dat studenten zich eenvoudig in kunnen schrijven bij een andere instelling om daar een minor te volgen. Via Kies Op Maat is ook verzekerd dat de behaalde resultaten meetellen voor de opleiding.

De student die zich inschrijft via de website van Kies Op Maat ontvangt een leerovereenkomst die ook voorgelegd moet worden aan de examencommissie van de eigen opleiding. Zonder toestemming van de examencommissie telt het resultaat van de minor niet mee.

Dit is een praktische oplossing die voorkomt dat de examencommissie aan het eind van de opleiding tot de conclusie moet komen dat de student niet heeft "voldaan aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad."

---

¹⁰⁰ Wissen en Witten, Commissie regulering voorgestructureerde samengestelde programma's hbo, 1996.

Op welke gronden geeft de examencommissie nu toestemming voor de externe minor? Met het oog op de bepaling van het eindniveau zouden criteria bijvoorbeeld kunnen zijn dat de minor moet passen binnen het portfolio van de student, dat de minor bijdraagt aan het behalen van het niveau dat nodig is voor de graad voor deze opleiding, dat er voldoende samenhang met het majorprogramma moet zijn en dat de minor naar omvang en diepgang vergelijkbaar is met de minoren van de thuisinstelling. Het verdient aanbeveling om criteria in de OER op te nemen, om de examencommissie houvast te geven en om studenten te informeren.

3.9. Klachtenbehandeling

Uit artikel 7.12b lid 4 blijkt terloops dat de examencommissie ook klachten moet behandelen: "Indien een student bij de examencommissie een verzoek of een klacht indient waarbij een examiner betrokken is die lid is van de examencommissie, neemt de betrokken examiner geen deel aan de behandeling van het verzoek of de klacht."

Het gaat hierbij om klachten, niet om bezwaren.¹⁰¹ Klachten bereiken de examencommissie rechtstreeks of via de "toegankelijke faciliteit"¹⁰², bij sommige hogescholen ook wel aangeduid als "klachtenloket" of kortweg als "het loket". Bij ontvangst stuurt de examencommissie een bevestiging aan de student en een uitnodiging voor hoor en wederhoor.

De examencommissie hoort zowel de student als de docent c.q. examiner. De betrokken examiner neemt vervolgens niet deel aan de besluitvorming over het verzoek of de klacht door de examencommissie, om te voorkomen dat hij of zij "rechter in eigen zaak" wordt.

Uit onderzoek van de Inspectie blijkt niettemin, dat nog steeds bij 8% van de examencommissies de betrokken examiner aanwezig is bij de behandeling van de klacht in de examencommissie. De Inspectie wijst er terecht op, dat dit in strijd is met de WHW.¹⁰³

3.10. Beroep

Het college van beroep voor de examens

Een student die het niet eens is met een beslissing van de examencommissie of van een examiner kan daartegen beroep instellen bij het CBE (ook wel Cobex). Dat blijkt uit artikel 7.66 lid 1 WHW in samenhang met artikel 7.61 lid 1 sub e WHW.

101 Tegen beslissingen van een examencommissie of een examiner kan administratief beroep worden ingesteld bij het college van beroep voor de examens. Artikel 7.61 lid 1 sub e.

102 Artikel 7.59a WHW.

103 Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 33.

Wat opvalt is dat dit artikel spreekt van beroep in plaats van *bezwaar*. In het bestuursrecht is het gebruikelijk dat *bezwaar* wordt ingesteld bij het orgaan dat de beslissing heeft genomen. Bij *bezwaar* wordt aan hetzelfde bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen, verzocht dat besluit te heroverwegen.

In het hoger onderwijs echter, staat tegen beslissingen van examencommissies en examinatoren *administratief beroep* open bij het CBE in plaats van *bezwaar*. Bij *administratief beroep* wordt een ander bestuursorgaan gevraagd over het besluit te oordelen. Het CBE (niet te verwarren met het CBHO, waarover later meer) is echter *een orgaan van de instelling zelf*.

Administratief beroep sluit *bezwaar* uit ¹⁰⁴. Dit blijkt o.m. uit de volgende uitspraak van de Rechtbank Utrecht, ¹⁰⁵ inzake de beroepsopleiding tot advocaat, waarin werd overwogen:

Het systeem van rechtsbescherming in de Awb is zo dat tegen een besluit beroep openstaat op de bestuursrechter, neergelegd in artikel 8:1, eerste lid, van de Awb, maar dat betrokkene eerst bezwaar moet maken, neergelegd in artikel 7:1, eerste lid, aanhef, van de Awb, tenzij al een bestuurlijke voorprocedure voorhanden is, waardoor bezwaar niet meer nodig is, neergelegd in de opsomming onder a tot en met d van artikel 7:1, eerste lid, van de Awb. Administratief beroep is zo'n bestuurlijke voorprocedure waarvan de wetgever in formele zin heeft geoordeeld dat het volgen van de bezwaarfase doorgaans een overbodige herhaling van zetten zou zijn. Tegen een besluit staat daarom hetzij administratief beroep, hetzij bezwaar open.

Niettemin hebben sommige hogescholen een 'voorfase' in hun procedures opgenomen, waarbij studenten eerst *bezwaar* kunnen indienen bij de examencommissie, voordat ze terecht kunnen bij het CBE. Gezien de WHW en bovenstaande uitspraak is een dergelijke *bezwaarfase* bij de examencommissie niet toegestaan. Het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs (CBHO) neemt in zijn uitspraken hetzelfde standpunt in, zoals we hieronder zullen zien. Inhoudelijk kunnen argumenten die aan de orde kwamen via een dergelijke *voorfase*, echter alsnog aan de orde komen binnen 'het onderzoek of een minnelijke schikking mogelijk is' (zie blz. 44).

---

¹⁰⁴ Artikel 6.4 en 7.1 Algemene Wet Bestuursrecht (Awb).

¹⁰⁵ ECLI:NL:RBUTR:2012:BW7753, 7 juni 2012.

Het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs

De wetgever heeft in de WHW een bijzondere administratieve rechter ingesteld: het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs (CBHO) in Den Haag. Evenals de rechtbank is het CBHO een onafhankelijke rechter. Tegen uitspraken van het CBHO staat geen hoger beroep open. ¹⁰⁶

Het CBHO oordeelt over het beroep dat een student of extraneus heeft ingesteld tegen een beslissing van een orgaan van een instelling voor hoger onderwijs die jegens hem op grond van de WHW en daarop gebaseerde regelingen is genomen. Onder orgaan van een instelling voor hoger onderwijs moet in dit verband ook worden verstaan het CBE van die instelling. ¹⁰⁷

Het CBHO oordeelt als volgt over een bezwaarmogelijkheid bij de examencommissie voorafgaand aan de behandeling van de zaak door het CBE:

Het Reglement [van de hogeschool] staat toe dat studenten voorafgaand aan de beroepsprocedure bij het CBE een bezwaarprocedure bij de examencommissie volgen. Daarvoor biedt de WHW geen grond. Gelet op de voorgeschreven poging tot een minnelijke schikking heeft een dergelijke bezwaarprocedure ook geen toegevoegde waarde, terwijl de extra procedure voor studenten vertragend werkt en mogelijk problemen met termijnen oplevert. De omstandigheid dat de bezwaarfase optioneel is verdraagt zich evenmin met het systeem van de WHW. Gelet op het voorgaande is het beroep gegrond en dient de beslissing van het CBE van 7 mei 2014 te worden vernietigd. ¹⁰⁸

De minnelijke schikking

De verwijzing die het CBHO hier maakt naar “de voorgeschreven poging tot een minnelijke schikking” heeft betrekking op artikel 7.61 lid 3 WHW, dat bepaalt dat de examencommissie binnen drie weken aan het CBE moet meedelen tot welke uitkomst het beraad heeft geleid. Is een minnelijke schikking niet mogelijk gebleken, dan wordt het beroepschrift door het CBE in behandeling genomen.

Op deze manier krijgt de examencommissie alsnog een rol in het geschil, en ook nog vóór het CBE de zaak in behandeling neemt. De formele titel van deze betrokkenheid is echter niet ‘bezwaar’, maar ‘onderzoek of een minnelijke schikking mogelijk is in het kader van het administratief beroep’. *Procedureel* is er dus een verschil, *inhoudelijk* kunnen dezelfde argumenten aan de orde komen.

---

106 Artikel 7.66, eerste lid, slotzin WHW.

107 Artikel 7.66, eerste lid, WHW.

108 CBHO 2014/117, 31 oktober 2014.

Besluiten over een “beoordeling van het kennen of kunnen”

Artikel 8.4 lid 3 sub b Awb bepaalt dat: “Geen beroep kan worden ingesteld tegen een besluit inhoudende een beoordeling van het kennen of kunnen van een kandidaat of leerling die ter zake is geëxamineerd of op enigerlei andere wijze is getoetst, dan wel inhoudende de vaststelling van opgaven, beoordelingsnormen of nadere regels voor die examinering of toetsing”. Met andere woorden: het heeft dus geen zin voor studenten om te proberen door middel van een beroepsprocedure een hoger cijfer te krijgen.

Een student kan alleen administratief beroep instellen bij het CBE, bijvoorbeeld tegen een beoordeling door een examiner, op grond van het argument dat de beslissing “in strijd is met het recht”.¹⁰⁹ Het CBE mag niet op de stoel gaan zitten van degene die de beslissing genomen heeft (in het voorbeeld: de examiner), en mag dus ook niet zelf een nieuw besluit nemen dat in de plaats komt van het bestreden besluit.¹¹⁰ Het kan wel bepalen dat het tentamen opnieuw wordt afgenomen, onder voorwaarden die het college van beroep stelt. Het oorspronkelijke orgaan moet dan opnieuw een beslissing nemen en daarbij de uitspraak van het CBE in acht nemen.

Ook de beroepsinstantie CBHO beoordeelt de zaak niet in volle omvang, maar toetst uitsluitend of het CBE zijn taak als administratieve beroepsinstantie goed vervuld heeft. Zie bijvoorbeeld deze uitspraak van het CBHO inzake een student die vond dat zijn beantwoording van enkele toetsvragen hoger beoordeeld had moeten worden. Het beroep werd ongegrond verklaard.

Ingevolge artikel 8:4, aanhef en onder e, van de Awb [inmiddels vernummerd tot artikel 8.4 lid 3 sub b Awb] kan geen beroep worden ingesteld tegen een besluit inhoudende een beoordeling van kennen of kunnen van een kandidaat of leerling die ter zake is geëxamineerd of op enigerlei andere wijze is getoetst, dan wel inhoudende de vaststelling van opgaven, beoordelingsnormen of nadere regels voor die examinering of toetsing. Deze bepaling staat eraan in de weg, dat door het instellen van beroep tegen een besluit van het CBE een oordeel van de bestuursrechter wordt verkregen over een zodanig besluit dat als zodanig van de bestuursrechtelijke rechtsbescherming is uitgezonderd. Dit betekent dat, wat betreft het aan het besluit van 13 juli 2010 ten grondslag liggende besluit van de examencommissie, door de bestuursrechter slechts kan worden beoordeeld of het CBE zich al dan niet terecht op het standpunt heeft gesteld dat aan de formele voorschriften die bij of krachtens de Awb, de WHW of enig andere wet in formele zin zijn gesteld, is voldaan.¹¹¹

¹⁰⁹ Artikel 7.61 lid 2 WHW

¹¹⁰ Artikel 7.61 lid 5 WHW.

¹¹¹ CBHO 2011/135, 22 december 2011.

Examencommissie is geen procespartij bij het CBHO

In sommige procedures bij het CBHO is wel naar voren gebracht dat de examencommissie c.q. de examinerende procespartij bij het CBHO zou moeten zijn, in plaats van het CBE. Het CBHO heeft dat standpunt niet overgenomen en redeneert op dat punt als volgt.

Zoals in de eerdere uitspraak van het College van 22 december 2010, CBHO 2010/072.1, is overwogen, volgt het College het CBE niet in zijn standpunt dat in de onderhavige procedure de examencommissie als verwerende procespartij had moeten worden aangemerkt. Ingevolge artikel 7.66, eerste lid, van de WHW, zoals dat artikel luidt met ingang van 1 september 2010, oordeelt het College over het beroep tegen een beslissing van een orgaan van een instelling voor hoger onderwijs, genomen op grond van deze wet en de daarop gebaseerde regelingen. Het beroep dat door appellant is ingesteld is gericht tegen de beslissing van het CBE op het door appellant ingestelde beroep tegen het door de examencommissie gegeven bindend negatief studieadvies. De bestreden beslissing is als een beslissing van een orgaan van een instelling aan te merken en het CBE moet dan ook als verweerder worden aangemerkt. Dat het CBE geen onderdeel uitmaakt van een openbare, maar een bijzondere instelling, biedt geen grond voor een ander oordeel. ¹¹²

Naar aanleiding van deze discussie heeft het CBHO niettemin enige jaren geleden besloten in de uitnodiging voor de zitting het CBE standaard te verzoeken zich bij de zitting te doen vergezellen door een vertegenwoordiging van de examencommissie of de examinerende. Van deze mogelijkheid wordt ruim gebruik gemaakt.

3.11. De organisatie en procedures rond tentamens

Met ingang van 1 september 2015 worden examencommissies verantwoordelijk voor “het borgen van de kwaliteit van de organisatie en de procedures rondom tentamens en examens” ¹¹³. Het instellingsbestuur “is verantwoordelijk voor de praktische organisatie van tentamens en examens”. ¹¹⁴

Deze taak is niet geheel nieuw, want vóór de inwerkingtreding van de Wet versterking besturing van 2010 waren examencommissies al belast met de taak om “regels vast te stellen met betrekking tot de goede gang van zaken tijdens de tentamens en met betrekking tot de in dat verband te nemen maatregelen”. ¹¹⁵

¹¹² CBHO 2010/81, 7 september 2011.

¹¹³ Nieuw subartikel e bij artikel 7.12b, lid 1 WHW, inwerkingtreding 1 september 2015.

¹¹⁴ Nieuw lid 3 bij artikel 7.10 WHW, inwerkingtreding 1 september 2015.

¹¹⁵ Artikel 17.12 lid 4 (oud) WHW.

Ten onrechte is dat artikel echter geschrapt bij de invoering van de Wet versterking besturing. Dat was geen goed idee, want de examencommissie is nu eenmaal verantwoordelijk voor de borging van de kwaliteit van de toetsing en daar hoort bij dat de omstandigheden bij de toetsing in orde moeten zijn. Dat betekent overigens niet dat de examencommissie nu ook maar de tentamenruimte moet plannen en de surveillanten moet inhuren. Dat blijven taken van het instellingsbestuur c.q. het opleidingsmanagement. Bij wijziging van de WHW ¹¹⁶ is deze taak van de examencommissie weer in ere hersteld.

3.12. Regels van examencommissies

De examencommissie stelt regels vast over de uitvoering van de taken en bevoegdheden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, b en d, en het tweede lid, en over de maatregelen die zij in dat verband kan nemen. (...) (art. 7.12b lid 3 WHW)

De taken waarop de regels betrekking hebben zijn:

- a) het borgen van de kwaliteit van de tentamens en examens,
  - b) het vaststellen van richtlijnen en aanwijzingen om de uitslag van de tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen,
  - c) het verlenen van vrijstellingen en
  - d) het nemen van maatregelen tegen de student in geval van fraude.
- a) De regels voor het borgen van de kwaliteit van de tentamens en examens zijn reeds besproken in de paragrafen 3.1 en 3.7.
- b) Regels die de examencommissie zichzelf kan opleggen voor het vaststellen van richtlijnen en aanwijzingen lijken niet erg zinvol. Dit berust waarschijnlijk op een vergissing.
- c) De bevoegdheid om regels over de uitvoering van de taken en bevoegdheden vast te stellen voor het verlenen van vrijstellingen staat haaks op ¹¹⁷ de bevoegdheid die aan het instellingsbestuur is opgedragen om op grond van artikel 7.13 lid 3 sub 3 WHW in de OER vast te stellen “de gronden waarop de examencommissie (...) vrijstelling kan verlenen van het afleggen van een of meer tentamens”. Voor zover de examencommissie behoefte voelt om eigen regels vast te stellen op grond van artikel 7.12b lid 3 WHW, zal hiervoor derhalve afstemming vereist zijn met het instellingsbestuur om consistentie met de OER en duidelijkheid voor studenten te realiseren.

¹¹⁶ Wet technische verbeteringen WHW, Stsbld 2014, 219.

¹¹⁷ Zo ook R.G. Louw, *ibid.* p.425.

- d) De examencommissie kan regels stellen voor het nemen van maatregelen tegen de student in geval van fraude. In de eerste plaats zal de examencommissie fraude bij examens en tentamens zo veel mogelijk moeten proberen te voorkomen. In de tweede plaats zullen examencommissies onderzoek moeten doen of laten doen om fraude te constateren. Veel examencommissies hebben regels die examinatoren moeten hanteren bij een vermoeden van fraude, zo blijkt uit onderzoek van de Inspectie. Daaruit blijkt verder dat slechts 40% van de examencommissies controleert of die regels ook nageleefd worden. ¹¹⁸
- In de derde plaats zullen examencommissies maatregelen moeten nemen bij geconstateerde fraude. Hoewel de examencommissie bevoegd is om regels voor het nemen van maatregelen vast te stellen, is het vaak het instellingsbestuur dat voor de hele instelling in de OER vastlegt welke maatregelen ingeval van fraude genomen kunnen worden.

Zoals uit het voorgaande blijkt, raken de regels die de examencommissie kan stellen vaak aan de bevoegdheden van het instellingsbestuur om in de OER zaken rond tentamens en examens vast te leggen. Het vergt afstemming en consensus tussen examencommissies en instellingsbestuur om een consistent, kenbaar en begrijpelijk resultaat te bereiken.

Sommige hogescholen kennen naast de bovengenoemde regels een huishoudelijk reglement voor examencommissies waarin de examencommissie haar vergaderorde en wijze van besluitvorming vastlegt.

Wanneer examencommissies van verschillende opleidingen dezelfde regels hanteren, bevorderen zij dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden. Op die manier draagt het bij aan het kwaliteitsbeleid van de instelling en aan rechtszekerheid voor studenten. Dit is des te belangrijker nu de examencommissie ook nadrukkelijker door de NVAO bij de accreditatie betrokken wordt. Zeker bij een instellingsaccreditatie is een instellingsbrede regeling voor examencommissies nuttig om te kunnen aantonen dat examencommissies hun taken correct en op overeenkomstige wijze uitvoeren.

Uit het oogpunt van integere bedrijfsvoering is het aan te bevelen om te bepalen dat er altijd meer dan één persoon betrokken is bij een besluit van de examencommissie. Om achteraf verantwoording af te kunnen leggen is namelijk een goede vastlegging van de besluiten van de examencommissie nodig. En om ook achteraf na te kunnen gaan of getuigschriften zijn ondertekend door daartoe bevoegde personen moeten de handtekeningen van de leden van de examencommissie geregistreerd worden.

---

¹¹⁸ Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 30 e.v. 94% van de opleidingen kent dergelijke regels.

Verwerking van persoonsgegevens en privacy

Examencommissies verwerken persoonsgegevens in de zin van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en moeten dus aan de Wbp voldoen. Besluiten van examencommissies zullen bijna altijd betrekking hebben op personen en zijn dus persoonsgegevens die beschermd moeten worden. De besluiten bevatten vaak ook gevoelige gegevens, bijvoorbeeld omdat ze gaan over beoordelingen of klachten. Bij beslissingen om aan studenten bij tentamens faciliteiten toe te kennen in verband met een handicap of chronische ziekte kunnen medische gegevens geregistreerd worden. Het privacygevoelige karakter van deze persoonsgegevens vraagt om beschermingsmaatregelen. Te denken valt aan beperking van de toegankelijkheid van de gegevens door middel van een password. Uitsluitend de leden van de examencommissie zijn geautoriseerd. Een eventueel papieren archief wordt steeds afgesloten. De examencommissie leeft het privacybeleid het informatiebeveiligingsbeleid van de hogeschool na. Er is een beschrijving van de verwerking van persoonsgegevens die bekend is bij de functionaris voor de gegevensbescherming van de hogeschool. Er is een regelmatige controle op 'datalekken'. Deze opsomming is niet uitputtend, maar is bedoeld om het belang van privacy en gegevensbescherming onder de aandacht te brengen.

3.13. Het jaarlijkse verslag aan het instellingsbestuur

Artikel 7.12b lid 5 bepaalt: "De examencommissie stelt jaarlijks een verslag op van haar werkzaamheden. De examencommissie verstrekt het verslag aan het instellingsbestuur of de decaan." Deze bepaling is in de WHW opgenomen als gevolg van de Wet versterking besturing. In de memorie van toelichting is hierover opgemerkt dat deze verplichting is bedoeld om de transparantie te bevorderen en om te benadrukken dat de examencommissie een onafhankelijk orgaan is binnen de instelling.¹¹⁹ Het feit dat de wet een reactie van het instellingbestuur niet verplicht stelt, benadrukt de onafhankelijkheid van de examencommissies. De wetgever heeft zo elke indruk willen vermijden dat het instellingsbestuur de examencommissie aanwijzingen zou kunnen geven. Aan de andere kant kan dit ook weer niet zo worden gelezen, dat niet reageren door het instellingsbestuur de norm moet zijn. Het instellingsbestuur moet het jaarverslag van de examencommissie immers wel serieus nemen. Met andere woorden: een reactie van het instellingsbestuur op het verslag is wel *toegestaan* en zo wordt het in de praktijk gelukkig ook opgevat.

Uit onderzoek van de Inspectie blijkt dat examencommissies in het bekostigd hbo in driekwart van de gevallen een reactie krijgen van het instellingsbestuur.¹²⁰ Om te bevorderen dat de examencommissie en het instellingsbestuur (c.q. het opleidingsmanagement), hetzelfde referentiekader delen is het nuttig dat zij met elkaar spreken over het werk van de examencommissie. Het verslag van de examencommissie en de reactie daarop van het instellingsbestuur vervullen daarbij een nuttige functie.

¹¹⁹ TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 30.

¹²⁰ Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 43.

In het rapport van de Inspectie van 2015 heeft de Inspectie verslagen van examencommissies beoordeeld op drie criteria: “volledigheid en structuur”, aanwezigheid van een “reflectie (...) op de belangrijkste aandachtspunten van het vorig jaar” en een “voorblick” naar het komend jaar.¹²¹ Dat zijn zeker nuttige zaken om te vermelden. Toch gaat dit strikt genomen verder dan de opdracht van artikel 7.12b lid 5: de examencommissie stelt jaarlijks een verslag op van haar werkzaamheden.

Een dergelijke kanttekening past bij het format dat een instellingsbestuur kan aanreiken aan examencommissies. Hoewel de examencommissie vrij is om zelf de vorm van het verslag van werkzaamheden te bepalen, is het niettemin voor de vergelijkbaarheid van de verslagen van de verschillende examencommissies op een hogeschool nuttig dat examencommissies eenzelfde indeling kiezen. De aanbeveling aan het instellingsbestuur luidt dan ook: vraag de examencommissies om in het verslag van werkzaamheden aandacht te besteden aan vooraf bepaalde onderwerpen.

Uitgaande van de wettelijke taken van de examencommissie komen in ieder geval de volgende onderwerpen in aanmerking voor opname in het verslag:

- Vaststellen of studenten aan het eindniveau van de opleiding voldoen (uitreiking getuigschriften)
- Aanwijzing examinatoren (deskundigheid van de examinatoren vaststellen en borgen).
- Welke bijdrage heeft de examencommissie geleverd aan het toetsbeleid?
- Hoe heeft de examencommissie haar verantwoordelijkheid ten aanzien van het borgen van de kwaliteit van de tentamens en examens ingevuld?
- Het vaststellen van richtlijnen om de uitslag van tentamens te beoordelen en vast te stellen (beoordelingsnorm)
- Klachtenbehandeling
- Betrokkenheid bij minnelijke schikkingen ex artikel 7.61 lid 3 WHW
- Uitspraken college van beroep voor de examens (voor zover betrekking hebbend op de examencommissie)
- Vrijstellingen en EVC's
- Beoordeling van programma's op maat van individuele studenten
- Fraude bij tentamens (aantal gevallen, genomen maatregelen)
- Betrokkenheid bij accreditaties
- Samenstelling van de examencommissie (nieuwe benoemingen en beëindigingen van lidmaatschap)
- Hantering profielschetsen
- Gevolgde deskundigheidsbevordering door leden
- De vastlegging van de besluiten van de examencommissie
- Hantering Handreiking examencommissies

---

¹²¹ Inspectie van het Onderwijs, Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015, p. 44.

Bijlage A

Relevante artikelen uit de WHW

Tekst geldend op: 01-01-2015

Artikel 7.10. Examens en tentamens

1. Elk tentamen omvat een onderzoek naar de kennis, het inzicht en de vaardigheden van de examinandus, alsmede de beoordeling van de uitkomsten van dat onderzoek.
2. Indien de tentamens van de tot een opleiding of propedeutische fase van een bacheloropleiding behorende onderwijsseenheden met goed gevolg zijn afgelegd, is het examen afgelegd, voorzover de examencommissie niet heeft bepaald dat het examen tevens omvat een door haar zelf te verrichten onderzoek als bedoeld in het eerste lid.

Artikel 7.11. Getuigschriften en verklaringen

1. Ten bewijze dat een tentamen met goed gevolg is afgelegd, wordt door de desbetreffende examinator of examinatoren een daarop betrekking hebbend bewijsstuk uitgereikt.
2. Ten bewijze dat het examen met goed gevolg is afgelegd, wordt door de examencommissie een getuigschrift uitgereikt, nadat het instellingsbestuur heeft verklaard dat aan de procedurele eisen voor de afgifte is voldaan. Per opleiding wordt één getuigschrift uitgereikt. Op het getuigschrift van het met goed gevolg afgelegde examen worden relevante gegevens vermeld, waaronder in ieder geval:
  - a. de naam van de instelling en welke opleiding zoals vermeld in het register, bedoeld in artikel 6.13, het betreft,
  - b. welke onderdelen het examen omvatte,
  - c. in voorkomende gevallen welke bevoegdheid daaraan is verbonden, rekening houdend met artikel 7.6, eerste lid,
  - d. welke graad als bedoeld in artikel 7.10a, eerste of tweede lid, is verleend, en
  - e. op welk tijdstip de opleiding voor het laatst is geaccrediteerd dan wel op welk tijdstip de opleiding de toets nieuwe opleiding, bedoeld in artikel 5a.11, tweede lid, met goed gevolg heeft ondergaan, en indien het een gezamenlijke opleiding of een gezamenlijke afstudeerrichting als bedoeld in artikel 7.3b betreft, de naam van de instelling of, bij een gezamenlijke opleiding, instellingen die de bedoelde opleiding of afstudeerrichting mede heeft of hebben verzorgd.
3. Degene die aanspraak heeft op uitreiking van een getuigschrift, kan overeenkomstig door het instellingsbestuur vast te stellen regels de examencommissie verzoeken daartoe nog niet over te gaan.
4. De examencommissie voegt aan een getuigschrift van het met goed gevolg afgelegde afsluitend examen, een supplement toe. Het supplement heeft tot doel inzicht te verschaffen in de aard en inhoud van de afgeronde opleiding, mede met het oog op internationale herkenbaarheid van opleidingen. Het supplement bevat in elk geval de volgende gegevens:
  - a. de naam van de opleiding en de instelling die de opleiding verzorgt,
  - b. of het een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs dan wel een opleiding in het hoger beroepsonderwijs betreft,
  - c. een beschrijving van de inhoud van de opleiding, en

- d. de studielast van de opleiding.

Het supplement wordt opgesteld in het Nederlands of Engels en voldoet aan het Europese overeengekomen standaardformat.

5. Degene die meer dan een tentamen met goed gevolg heeft afgelegd en aan wie geen getuigschrift als bedoeld in het tweede lid kan worden uitgereikt, ontvangt desgevraagd een door de desbetreffende examencommissie af te geven verklaring waarin in elk geval de tentamens zijn vermeld die door hem met goed gevolg zijn afgelegd.

Artikel 7.12. Examencommissie

1. Elke opleiding of groep van opleidingen aan de instelling heeft een examencommissie.
2. De examencommissie is het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze vaststelt of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad.

Artikel 7.12a. Benoeming en samenstelling examencommissie

1. Het instellingsbestuur stelt de examencommissie in en benoemt de leden op basis van hun deskundigheid op het terrein van de desbetreffende opleiding of groep van opleidingen.
2. Het instellingsbestuur draagt er zorg voor dat het onafhankelijk en deskundig functioneren van de examencommissie voldoende wordt gewaarborgd.
3. Bij de benoeming van de leden van de examencommissie draagt het instellingsbestuur er zorg voor dat:
  - a. ten minste één lid als docent verbonden is aan de desbetreffende opleiding of aan een van de opleidingen die tot de groep van opleidingen behoort;
  - b. voor zover het een hogeschool betreft ten minste één lid afkomstig is van buiten de desbetreffende opleiding of een van de opleidingen die tot de groep van opleidingen behoort;
  - c. leden van het instellingsbestuur of personen die anderszins financiële verantwoordelijkheid dragen binnen de instelling niet worden benoemd.
4. Alvorens tot benoeming van een lid over te gaan, hoort het instellingsbestuur de leden van de desbetreffende examencommissie.

Artikel 7.12b. Taken en bevoegdheden examencommissie

1. Naast de taken en bevoegdheden, bedoeld in de artikelen 7.11 en 7.12, tweede lid, heeft een examencommissie de volgende taken en bevoegdheden:
  - a. het borgen van de kwaliteit van de tentamens en examens onverminderd artikel 7.12c,
  - b. het vaststellen van richtlijnen en aanwijzingen binnen het kader van de onderwijs- en examenregeling, bedoeld in artikel 7.13, om de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen,
  - c. het door de meest daarvoor in aanmerking komende examencommissie verlenen van toestemming aan een student om een door die student samengesteld programma als bedoeld in artikel 7.3d te volgen, waarvan het examen leidt tot het verkrijgen van een graad, waarbij de examencommissie tevens aangeeft tot welke opleiding van de

instelling dat programma wordt geacht te behoren voor de toepassing van deze wet, en

d. het verlenen van vrijstelling voor het afleggen van één of meer tentamens.

2. Indien een student of extraneus fraudeert, kan de examencommissie de betrokkene het recht ontnemen één of meer door de examencommissie aan te wijzen tentamens of examens af te leggen, gedurende een door de examencommissie te bepalen termijn van ten hoogste een jaar. Bij ernstige fraude kan het instellingsbestuur op voorstel van de examencommissie de inschrijving voor de opleiding van de betrokkene definitief beëindigen.

3. De examencommissie stelt regels vast over de uitvoering van de taken en bevoegdheden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, b en d, en het tweede lid, en over de maatregelen die zij in dat verband kan nemen. De examencommissie kan onder door haar te stellen voorwaarden bepalen dat niet ieder tentamen met goed gevolg afgelegd hoeft te zijn om vast te stellen dat het examen met goed gevolg is afgelegd.

4. Indien een student bij de examencommissie een verzoek of een klacht indient waarbij een examinator betrokken is die lid is van de examencommissie, neemt de betrokken examinator geen deel aan de behandeling van het verzoek of de klacht.

5. De examencommissie stelt jaarlijks een verslag op van haar werkzaamheden. De examencommissie verstrekt het verslag aan het instellingsbestuur of de decaan.

Artikel 7.12c. Examinatoren

1. Voor het afnemen van tentamens en het vaststellen van de uitslag daarvan wijst de examencommissie examinatoren aan.

2. De examinatoren verstreken de examencommissie de gevraagde inlichtingen.

Artikel 7.13. Onderwijs- en examenregeling

1. Het instellingsbestuur stelt voor elke door de instelling aangeboden opleiding of groep van opleidingen een onderwijs- en examenregeling vast. De onderwijs- en examenregeling bevat adequate en heldere informatie over de opleiding of groep van opleidingen.

2. In de onderwijs- en examenregeling worden, onverminderd het overigens in deze wet terzake bepaalde, per opleiding of groep van opleidingen de geldende procedures en rechten en plichten vastgelegd met betrekking tot het onderwijs en de examens. Daaronder worden ten minste begrepen:

- a. de inhoud van de opleiding en van de daaraan verbonden examens,
- b. de inhoud van de afstudeerrichtingen binnen een opleiding,
- c. de kwaliteiten op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden die een student zich bij beëindiging van de opleiding moet hebben verworven, waar nodig, de inrichting van praktische oefeningen,
- e. de studielast van de opleiding en van elk van de daarvan deel uitmakende onderwijsseenheden,
- f. de nadere regels, bedoeld in de artikelen 7.8b, zesde lid, en 7.9, vijfde lid,
- g. ten aanzien van welke masteropleidingen toepassing is gegeven aan artikel 7.4a, achtste lid,

- h. het aantal en de volgtijdelijkheid van de tentamens alsmede de momenten waarop deze afgelegd kunnen worden,
- i. de voltijdse, deeltijdse of duale inrichting van de opleiding,
- j. waar nodig, de volgorde waarin, de tijdvakken waarbinnen en het aantal malen per studiejaar dat de gelegenheid wordt geboden tot het afleggen van de tentamens en examens,
- k. waar nodig, de geldigheidsduur van met goed gevolg afgelegde tentamens, behoudens de bevoegdheid van de examencommissie die geldigheidsduur te verlengen,
- l. of de tentamens mondeling, schriftelijk of op een andere wijze worden afgelegd, behoudens de bevoegdheid van de examencommissie in bijzondere gevallen anders te bepalen,
- m. de wijze waarop studenten met een handicap of chronische ziekte redelijkerwijs in de gelegenheid worden gesteld de tentamens af te leggen,
- n. de openbaarheid van mondeling af te nemen tentamens, behoudens de bevoegdheid van de examencommissie in bijzondere gevallen anders te bepalen,
- o. de termijn waarbinnen de uitslag van een tentamen bekend wordt gemaakt alsmede of en op welke wijze van deze termijn kan worden afgeweken,
- p. de wijze waarop en de termijn gedurende welke degenen die een schriftelijk tentamen heeft afgelegd, inzage verkrijgt in zijn beoordeelde werk,
- q. de wijze waarop en de termijn gedurende welke kennis genomen kan worden van vragen en opdrachten, gesteld of gegeven in het kader van een schriftelijk afgenomen tentamen en van de normen aan de hand waarvan de beoordeling heeft plaatsgevonden,
- r. de gronden waarop de examencommissie voor eerder met goed gevolg afgelegde tentamens of examens in het hoger onderwijs, dan wel voor buiten het hoger onderwijs opgedane kennis of vaardigheden, vrijstelling kan verlenen van het afleggen van een of meer tentamens,
- s. waar nodig, dat het met goed gevolg afgelegd hebben van tentamens voorwaarde is voor de toelating tot het afleggen van andere tentamens,
- t. waar nodig, de verplichting tot het deelnemen aan praktische oefeningen met het oog op de toelating tot het afleggen van het desbetreffende tentamen, behoudens de bevoegdheid van de examencommissie vrijstelling van die verplichting te verlenen, al dan niet onder oplegging van vervangende eisen,
- u. de bewaking van studievoortgang en de individuele studiebegeleiding,
- v. indien van toepassing: de wijze waarop de selectie van studenten voor een speciaal traject binnen een opleiding, bedoeld in artikel 7.9b, plaatsvindt, en
- x. de feitelijke vormgeving van het onderwijs.

3. In de onderwijs- en examenregeling wordt aangegeven hoe een persoon het recht zijn bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs te vervolgen, bedoeld in artikel 7.8a, vijfde lid, kan effectueren en aan welke eisen hij daarvoor moet voldoen.

Bijlage B

Bindingsbesluit samenwerkende hogescholen

De waarde van getuigschriften mag niet onder druk komen te staan. Daarom is het van belang dat de hogescholen naar elkaar en naar de buitenwereld duidelijk maken dat zij elkaar willen en zullen houden aan het waarborgen daarvan.

Ze hebben dat vastgelegd in een bindingsbesluit, rekening houdend met:

- het wettelijk kader;
- de onafhankelijke positie van de examencommissie;
- verschillen tussen hogescholen.

De Algemene Vergadering van de HBO-raad heeft op 3 februari 2011 de volgende uitgangspunten als bindingsbesluit aangenomen:

- De hogescholen expliciteren de wijze waarop leden van examencommissies worden benoemd, en de criteria die daarbij gelden.
- Daarbij zullen hogescholen alleen voorzitters en leden benoemen die a) in hun functioneren als lid van de examencommissie niet in een hiërarchische relatie staan ten opzichte van het college van bestuur ¹²², en die b) aantoonbaar beschikken over competenties gerelateerd aan hetzij de inhoud van het onderwijs(programma), hetzij de aard van het werkveld waarvoor de desbetreffende opleiding primair voorbereidt.
- Elke hogeschool borgt dat elke examencommissie jaarlijks verslag uitbrengt aan het instellingsbestuur.
- De hogescholen geven in hun jaarverslag aan op welke wijze zij bijdragen aan deskundigheidsbevordering van hun leden van examencommissies.
- Elke hogeschool draagt zorg voor de publicatie (via internet, studiegidsen en/of andere publicaties) van de vigerende onderwijs- en examenregeling (OER) en de vigerende regelingen voor examencommissies.
- Afwijking van deze algemene uitgangspunten is slechts dan toegestaan, wanneer (te) strikte toepassing leidt tot aantoonbaar negatieve gevolgen voor de kwaliteit van de examinering. ¹²³

---

122 Deze tekst is ontleend aan de Memorie van Toelichting bij de Wet versterking besturing, TK 2008-2009, 31821, nr. 3, p. 28.

123 Dit gaat verder dan een 'pas toe of leg uit' benadering. Het algemene uitgangspunt geldt in alle gevallen, tenzij de kwaliteit van de examinering daar aantoonbaar onder lijdt. Voorbeeld: bij een kleine opleiding berust een voor de kwaliteit van examen onmisbare, specifieke inhoudelijke deskundigheid bij één docent, die tevens coördinerende/management-taken heeft. In dat geval zou kunnen worden afgeweken van de strikte formulering dat een lid van de examencommissie 'niet in een hiërarchische relatie mag staan' ten opzichte van het college van bestuur.

Bijlage C

Bronnen

Bij de totstandkoming van de Handreiking is gebruik gemaakt van de volgende documenten:

Wettelijk kader

- Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW)
- Wet Versterking Besturing (wijzigingswet WHW): memorie van toelichting en parlementaire behandeling
- Wet kwaliteit in verscheidenheid (wijzigingswet WHW)
- Wet versterking kwaliteitswaarborgen in het hoger onderwijs (wijzigingswet WHW)

Inspectie van het Onderwijs:

- Boekhouder of wakend oog, 2009
- Tussenrapportage alternatieve afstudeertrajecten in het hoger onderwijs, 2010
- Alternatieve afstudeertrajecten en de bewaking van het eindniveau in het hoger onderwijs, 2011
- Examencommissies en ervaringscertificaten, over EVC in het mbo en het hbo, 2012
- Verdere versterking, onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs, 2015

Onderwijsraad:

- Examinering in het hoger onderwijs, 2004
- Examinering: draagvlak en toegankelijkheid, 2006
- Advisering over Examinering: een stand van zaken, 2008
- Een diploma van waarde, 2010

Vereniging Hogescholen:

- Branchecode goed bestuur hogescholen, 2013
- Statuten en huishoudelijk reglement, Vereniging Hogescholen, 2013
- Vreemde ogen dwingen, Eindrapport Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs, commissie Bruijn, 2012
- Beoordelen is mensenwerk, bevindingen over de wenselijkheid en mogelijkheid van een gezamenlijk protocol voor het beoordelen van (kern)werkstukken van de expert-groep Protocol, 2014

Overige:

- Commissie Diplomering Langstudeerders Inholland, Veel ruimte, weinig rekenschap, 2010
- Beoordelingskaders ten behoeve van het accreditatiestelsel, NVAO, conceptversie, juni 2014
- R.G. Louw, Het Nederlands hoger onderwijsrecht, Leiden, 2011
- Casteren, W. van, J. Warps, C. Braam, Externen in examencommissies hoger onderwijs, ResearchNed, 2012

Colofon

De Handreiking voor examencommissies is in opdracht van het bestuur van de Vereniging Hogescholen opgesteld door mr. Philip Coté MBA, Duthler Associates te Den Haag.

Eindredactie

drs. R. Smits, Vereniging Hogescholen en mw. mr A.C. Stam, Hogeschool Utrecht.

Omslagfoto

Shutterstock

Vormgeving

Elan Strategie & Creatie, Rijswijk

Den Haag, april 2015

© Vereniging Hogescholen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Prinsessegracht 21

Postbus 123

2501 CC Den Haag

www.vereniginghogescholen.nl